

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

TELYNEGION

MAES A MOR.

EIFION WYN.

REP
M.

VER. M. 1778

Celtic I R. 76

~~C-4032.26~~

31.

EIFION WYN.

TELYNEGION MAES A MOR

EIFION WYN

*(Awdur "Ieuencid y Dydd"
ac "Awdl y Bugail.")*

Caerdydd:
THE EDUCATIONAL PUBLISHING CO., LTD.

CANIADAU ELFED. Mewn
un gyfrol. 4/- net.

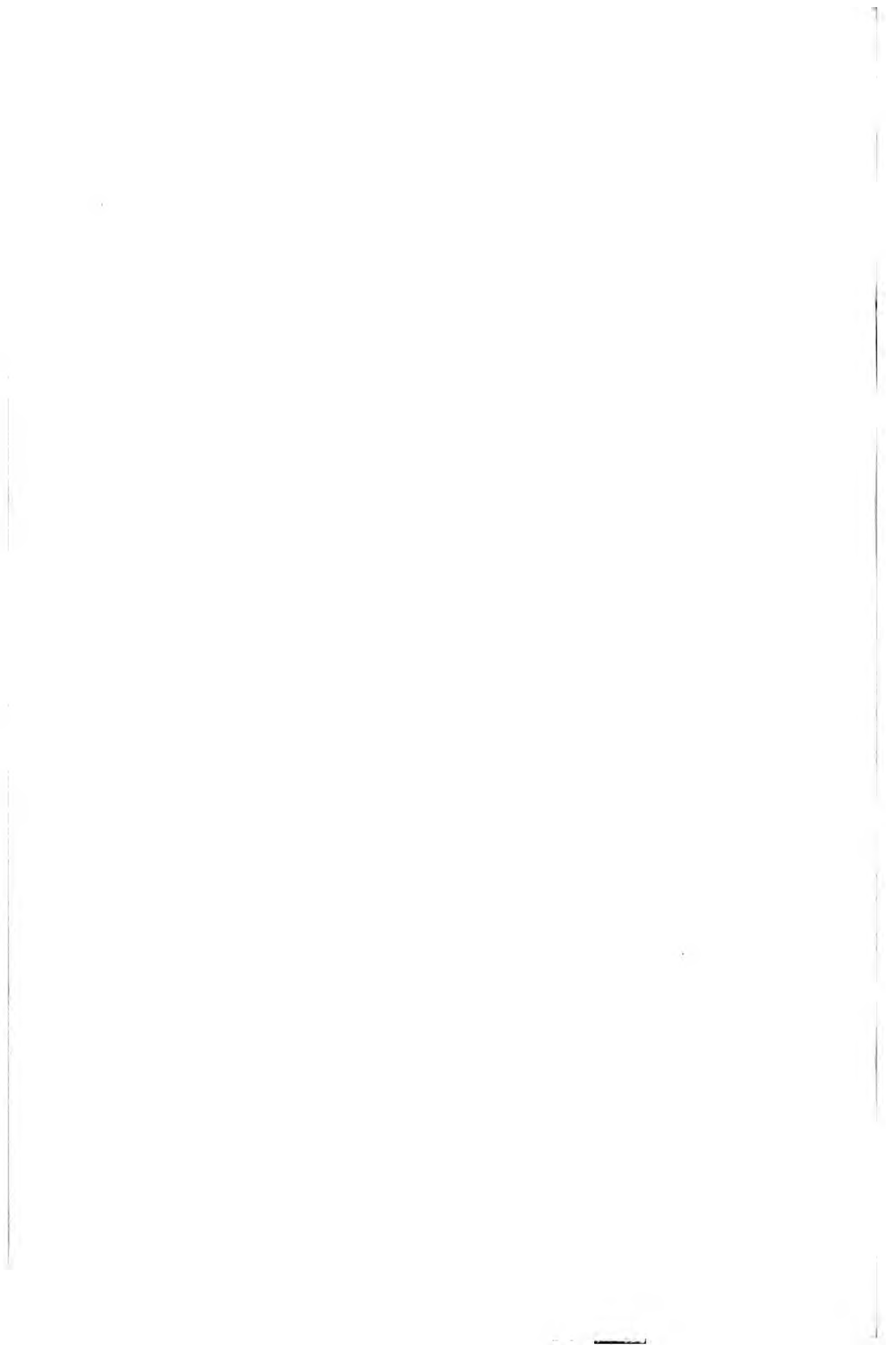
GWEITHIAU GWYROSYDD.
Rhannau I. a II., 1/6
yr un net.

Y FLODEUGERDD
NEWYDD. Gan W. J.
Gruffydd, M.A. 6/- net.

GEMAU CEREDIGION.
Rhannau I. a II., 10c.
yr un net.

J'm
Cenedl
er mwyn
Men.

RHAGYMDRODD.

GERLLAW yr Eryri
A Chantref y Lli,
Mi genais i Gymru
O serch ati hi ;
Cyweiriais fy nhannau
A gwynfyd fy oes,
Ces fwynder o'm telyn—
Ces lawryf, a loes.

Ond canaf i'm henfro
Tra bo gennyf dant,
Am lys yn ei bywyd,
A bedd hefo'i phlant ;
Os sethrir fy nghalon
Fel gwinwryf tan draed,
Caiff Cymru win newydd
O redli fy ngwaed.

Ar deir-rhes fy nhelyn
'Rwy'n canu o hyd,
I drioedd fy hoffedd
A thlysiion y byd ;
A rhowch imi groesaw,
Neu rhowch imi sén,
Caf fwynder o'm telyn,
A chusan gan Men.

EIFION WYN.

Mai, 1908.

CYNHWYSIAD.

I.—Telynegion Bywyd.

	Tudalen
Hwiangerdd Sul y Blodau	9
Flower Sunday Lullaby*	11
Llawhaiarn Bendefig	13
Gwylan	16
Priodas Hun	18
Ora Pro Nobis	20
“ Ora Pro Nobis ”*	22
Mun ac Oenig	24
“ Nadolig Llawen ”	26
Gobaith	27
Credo	28
Gwên y Marw	29
Yn Erw Duw	30

II.—Telynegion Men.

Men	33
Hyd fin y maes, ym min yr hwyr	34
Bob nos oleu leuad	35
Cartre'r Hâf yw Deffrobani	37
Pe bai gennynt serch	39
Hoffais di yn ieuanc, Men	40
Tan dy lewyrch, leuad ieuanc	42

III.—Telynegion Serch.

Y Blodyn Glâs	45
Blodau a Serch	46
Caru Hâf	47
Hollt y Fellten	49
Yr Afal Melyn	51
Serch	52
Cynnyg Calon	53
Hiraeth	54
Merch y Felin	55

*Cyfieithiad i'r Saesneg gan y Parch. J. W. Wynne-Jones, M.A.,
Caernarfon.

IV.—Telynegion y Misoedd.

				Tudalen
Ionawr	..	..	..	59
Chwefror	..	..	..	61
Mawrth	..	..	..	62
Ebrill	..	..	..	63
Mai	..	..	..	66
Mehefin	..	..	..	67
Gorffennaf	..	..	..	69
Awst	..	..	..	70
Medi	..	..	..	71
Hydref	..	..	..	72
Tachwedd	..	..	..	73
Rhagfyr	..	..	..	74

V.—Telynegion y Maes.

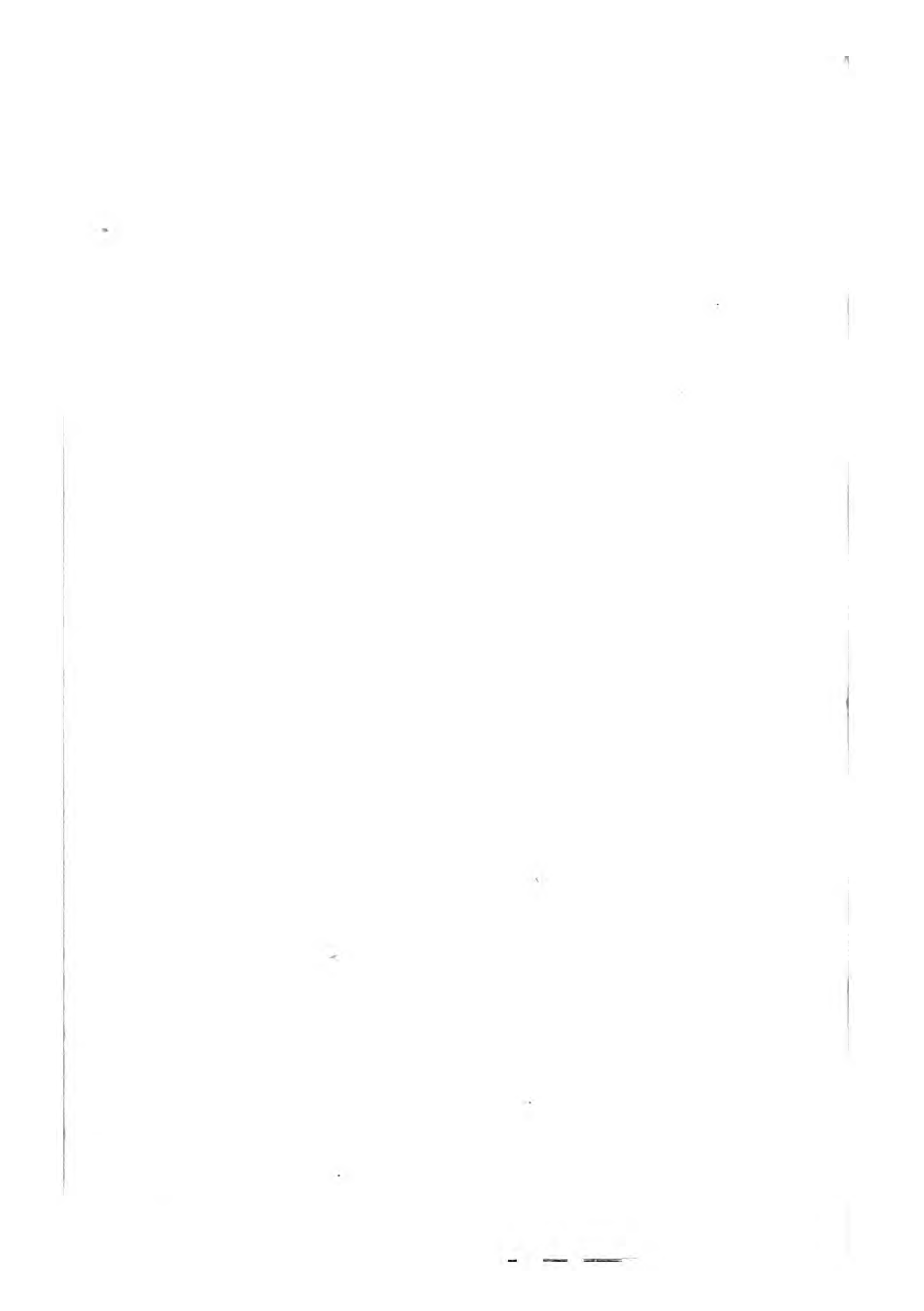
Trioedd y Mynydd	..	..	..	77
Y Sêr	..	..	..	78
Briallen Sul y Blodau	..	..	..	79
Bardd a Blodeuyn	..	..	..	80
Ystyriwch y Lili (Llyn y Garreg Wen)	..	..	..	82
Cyfarch y Llinos (I blant fy mro)	..	..	..	84
Mabinogi	..	..	..	85
Liw Dydd, liw Nos	..	..	..	87
Perthi Mai	..	..	..	88

VI.—Telynegion y Môr.

Y Llanw	..	..	..	91
Yr Afon	..	..	..	103

VII.—Telynegion Cymru.

Y Porth Prydferth	..	..	..	107
Os wyt Gymro	..	..	..	108
Gwyl a Gwaith ..	..	..	..	109
Coelcerthi'r Bannau	..	..	..	110
O Cadwn Uchelwyl	..	..	..	112
"Ochain y Clwyfawg"	..	..	..	113
O'r Deffroad	..	..	..	115
Cymru'r Diwygiad	..	..	..	117
"Paradwys y Bardd"	..	..	..	119

TELYNEGION

MAES A MOR.

HWIANGERDD SUL Y BLODAU.

(I fy Mam.)

TAN y garreg lân a'r blodau,
Cysga, berl dy fam ;
Gwybod mae dy dad a minnau
Na dderbyni gam :
Gwn nad oes un beddrod bychan
Heb ei angel gwyn ;
Cwsg, fy mhlentyn, yna'th hunan—
Cwsg, Goronwy Wyn.

Cofio'r wy, pan oeddit gartre'n
Cysgu gyda ni,
Cadw fynnwn blant y pentre
Rhag dy darfu di :
Ond boddlonwn iddynt heno,
Gyda'u miri iach,
Pe bai obaith iddynt ddeffro
Fy Ngoronwy bach.

What are months and years to mothers—
Sleep, my darling, so ;
Thou alone, unlike the others,
Dost not older grow :
They are restless, restless ever,
Causing me dismay ;
Not so thou, my darling, never
Does my dead one stray.

Slumber yet awhile, Goronwy,
Under that gray stone ;
I must say " Good night," Goronwy,
Leaving thee alone :
Strange that cradle ! hand of mother
Need not rock thee now :
Sleep until we meet each other,—
Sleep, and blest be thou.

Cyfieithydd—

J. W. WYNNE-JONES, M.A.,

Ficer Caernarfon.

LLAWHAIARN BENDEFIG.

- GWRANDAWEM riddfaniad y deri,
 Gwrandawem ystori fy nhad—
 “ Boed melltith ar Gastell Llawhaiarn,
 A'r felltith yn fendith i'w hâd ! ”
 “ Boed melltith,” griddfannai y deri,
 Ail-gofiai y nefoedd y cam ;
 Yn llygad fy nhad yr oedd mellten,
 Ond lleithio'r oedd llygad fy mam.
- “ Fy mhlant,” meddai, “ dyma ystori
 Yr anghyfanedd-dra a wnaed ;
 Hyd heddyw mae cofio yr ormes
 A'r adfyd yn poethi fy ngwaed ;
 Os wyf yn oedrannus a musgrell,
 Nid wyf mor anghofus a hyn,
 Nad wn i pa bryd y dechreuodd
 Fy marf a fy ngwallt droi yn wyn.
- “ Adwaenoch y goedwig helwriaeth
 Ymestyn i'r mynydd o'r cwm ;
 Un waith yr oedd honno'n dyddyndir,
 A chernau y mynydd yn llwm :
 Nid oedd y tyddynod ond bychain,
 A gwyrog gan oedran, ond O !
 Yr oent yn dreftadaeth i rywrai,
 A cherid y brwyn ar eu tô.
- “ Yn fore llafuriai'r tyddynwyr,
 Gan dyfu eu gwenith a'u haidd ;
 A'u chwiban a glywid o'r mynydd,
 Fin nos, wrth gorlannu eu praidd ;

Pan ganai y fwyalch ddyhuddgloch,
 Hwyl aent i noswyllo bob un ;
 A beth roddai segur bendefig
 Y castell am noson o'u hun ?

“ Chwareuai eu plant ar yr aelwyd,
 Eu chwarae, fel wŷn ar y ffridd ;
 Eu hoffter oedd torri eu henwau
 Ar wyneb y pantlawr o bridd ;
 A mynych, ar hirnos o aeaf,
 Y clywech eu canu fin hwyr ;
 Ac yna tawelwch gweddïo
 Ar bopeth—y nefoedd a wŷr.

“ Cyfannedd, fy mhlant, oedd y mynydd
 Gan rywrai, cyn plannu y coed,
 Hyd angladd hen Yswain y castell,
 A'r dydd daeth Llawhaiarn i'w oed ;
 'Mhen mis ar ol hynny, daeth rhybudd
 Ymadael, ar wŷs ac ar fant ;
 Aeth tadau a mamau i wylo,
 A safodd chwareuon y plant.

“ Tan ergyd y gwae, y nos honno
 Bu eiriol wrth ddrysau y nef ;
 A thrannoeth wrth ddrysau Llawhaiarn,
 Ond byddar fel tynged oedd ef :
 Ni fynnai fod mwy mewn cyfiawnder
 Na gwneuthur a fynnai ei hun ;—
Cyfiawnder yw chwalu cartrefi,
Os gwell yw petrisen na dyn.

“ Mi gofïaf i 'medd yr ymadael—
Ar nos Galangaeaf bu hyn ;
Edrychai y lloer yn dosturiol
A'r ddaear gan farrug yn wyn—
Edrychai ar gaethglud yr ormes
Yn symud, *fel angladd y byw!*
Heb do, ond y nef wrth eu pennau—
Heb gyfaill yn unman, ond Duw.

“ Ymlaen elai'r wledd yn y castell,
A gwinoedd Llawhaiarn yn waed ;
Ymlaen elai'r ddawns, a chalonnau'r
Tyddynwyr yn ysig dan draed ;
O Dduw ! pam goddefir i fympwy
A thrais gael diffeithio y byd ?
Ai byth y bydd bywyd mor ddibris ?
Ai byth y bydd Rhyddid mor ddrud ?

“ Yr ydych yn teimlo, fy mechgyn,
Mi welaf eich dial yn fflam
Yn cynneu yn wyllt yn eich llygaid,
Wrth wrando ystori y cam ;
Mynegwch hi'r nos i fy wŷrion,
Gan ddweyd fel y dwedai eich tad—
Boed melltith ar gastell Llawhaiarn.
A'r felltith yn fendith i'w hâd !”

GWYLAN.

YN ymyl y môr y mae caban,
 Un caban yn ymyl y môr ;
 Ei gerrig yn llyfn ac yn wynion,
 A'r gwmon yn bêr wrth ei ddôr :
 Ac yno mae merch elwir Gwylan—
 Ieuengaf a thecaf ei thad ;
 Gwylanod y môr ei llateion,
 Ac erwau y môr ei hystâd.

Un lon fel chwerthiniad yw Gwylan,
 Chwareus, a pheryglus o ffraeth ;
 Nid dwyrudd liw'r ewyn sydd iddi,
 Ond dwyrudd liw tywod y traeth :
 Chwirydd yw'r awel a hithau—
 Hi'n felys, a'r awel yn hallt :
 Mae glesni y môr yn ei llygad,
 A chrychni y môr yn ei gwallt.

Os serchus ei henw yw Gwylan,
 Mwy serchus yw Gwylan ei hun ;
 Ni ellir ei gweld heb ei charu,
 Ond ni eill hi garu ond un :
 Os Llion y cychwr y'm gelwir,
 'Waeth gennyf pa swynwr a ddaw—
 Myfi bia gusan ei gwefus,
 Myfi bia'i chalon a'i llaw.

Ar ddistyll y trai, pan ollyngaf
Fy nghwch o'i fordwyfa yn rhydd,
Bydd Gwylan yng nghysgod y caban
Yn sefyll a'i llygad yn brudd:
"Mae'r eigion yn ffals," meddai wrthyf,
"A llithiwr hudolus yw'r trai;
O Llion, ni fedraf ei garu,
Heb garu fy Llion yn llai!"

Ond pan gyda'r llanw dychwelaf
I'r gilfach, er gwell ac er gwaeth,
Bydd Gwylan, a'i llygad yn llonnach,
Yn sefyll ar leithder y traeth:
Gwna gymod diwrnod a'r eigion,
A geilw ei hofn yn beth ffol—
Mae Gwylan yn caru y llanw,
Mae'n dyfod a Llion yn ol.

PRIODAS HUN.

AR fwsog lawr Mehefin
 Yng nghysgod onnen l as,
 Breuddwydiai rhiain ieuan
 Freuddwyd am serch a ch as.

Ai merch y lloergan ydoedd,
 Neu dylwyth t eg y gw ydd
 Yn flin ar ol y nosddawns,
 Ac wedi cysgu i'r dydd?

'Roedd ganddi fysedd gwynion,
 Ac ar y gwynnaf un
 'Roedd modrwy dyweddiad,
 Fel pleth o'i gwallt ei hun:

Y gwallt ddisgynnai'n felyn
 Ddiofal, ar wahan
 Dros l as ei llygad caead,
 Yn fil pelydrau m an.

Breuddwydiai'r rhiain freuddwyd
 Hudolus dlws ac erch,
 Yng ngofid llonnaf bywyd,
 Yng ngwynfyd chwerwaf serch.

Yng nghanol ei gwryfon
 Yn wryf gwelai'i hun;
 Ei dydd priodas ydoedd,
 Ei dydd melysaf un.

Trwy'r dellt yr haul dywynnai
Ar chwaer i'r lili wen ;
Trwy'r dellt, edrychai hithau
Am nefoedd lân uwchben.

Gwrandawai'r clychau'n canu,
Fel gwnaethent lawer tro ;
A gwyddai fod ei henw
Ar fin cariadau'r fro.

Ai'r cerbyd gwynfeirch heibio
Yng nghanol llygaid syn ;
Hi glywai sibrawd rhywbeth
A'i gwnaeth yn wyn, yn wyn.

Arafai ger yr allor,
Arafai yn ei braw—
Nid oedd priodfab yno
Yn disgwyl am ei llaw.

“ O Aled, Aled,” meddai
Mewn syndod, trwy ei hun ;
“ Tydi, fy mhopeth puraf,
Yn caru mwy nag un ! ”

Breuddwydiai fod y galon
Oedd ar ei modrwy'n ddwy ;
A thoriad yn ei chalon
Ei hunan oedd yn fwy.

Ni wybu ddim ond hynny—
O'i hun deffrodd, o'i braw—
'Roedd modrwy serch yn gyfa',
A mab ei serch gerllaw.

ORA PRO NOBIS.

CYM
BALCHTER TEIROES
W.I.G.

MAE'R curwlaw yn dallu
Ffenestri fy nhŷ,
 A thymestlwynt Tachwedd
 A gyfyd ei ru ;
 Mae cedyrn y derlwyn
 Yn siglo i'w gwraidd,
 A brefu am loches
 Wna ychen a phraidd—

Ein Tad, cofia'r adar
Nad oes iddynt gell ;
Mae'r eira mor agos,
A'th haf Di mor bell.

MAE'R gorlif yn ddisglair
 Hyd wyneb y fro ;
 A gyrr y cymylau
 Fel gwersyll ar ffo ;
 Gan ergyd y ddrycin
 Fy mwthyn a gryn ;
 Gwell aelwyd na heol
 Ar noson fel hyn—

Ein Tad, cofia'r arab
A gws tan y lloer ;
Mae'i wisg ef mor deneu,
A'th wynt Di mor oer.

Mae'r ewyn yn wyn
 Ar y mordraeth gerllaw—
 Cyn wynned a dalen
Y llyfr yn fy llaw—
 A hed y gylfinhir
Fel cri trwy y nef,
 Gan ofn y rhyferthwy,
 A'i ddieter ef.

Ein Tad, cofia'r morwr
Rhwng cyfnos a gwawr ;
Mae'i long ef mor fechan,
A'th fôr Di mor fawr.

“ ORA PRO NOBIS.”

MY windows are darkened
 By rain-storms without,
 The gale of November
 Is raising its rout ;
 The stalwarts of oak-forests
 Shake to their base,
 The sheep and the oxen
 Crave sheltering place—

*Our Father, remember
 The birds in their woe ;
 So far is Thy summer,
 So near is Thy snow.*

In flood o'er the valley
 The river gleams bright ;
 The clouds are swept onward,
 Like legions in flight ;
 My cot feels the buffet
 Of squalls as they smite,
 Yet, better the hearth-side
 Than street such a night—

*Our Father, remember
 The arab out there ;
 So thin is his garment,
 So biting Thy air..*

The white foam is fringing
The edge of the sand,
As white as the leaflet
I hold in my hand :
The curlew above us
Is whirled, like a cry,
In fear of God's tempest
And anger on high.

*Our Father, remember
The sailor by night ;
So vast is Thy ocean,
His vessel so slight.*

Cyfieithydd—

J. W. WYNNE-JONES, M.A.,

Ficer Caernarfon.

MUN AC OENIG.

GWELAIS hi ar fin y traeth,
 Yn y mis blodeuai'r perthi ;
 Geneth fwyn â llygad ffraeth,
 A'r gwefusau cochaf ganddi.

Cawsai, pe fel llawer mun,
 Gymaint arall o fodrwyau
 Ag oedd yn ei gwallt ei hun,
 Gan gynifer o gariadau.

Yn ei chanlyn fel peth hoff,
 Pleth o flodau am ei gwddw,
 Yr oedd oenig fechan gloff,
 Elwid ganddi wrth ei henw.

Pethau ieuainc oedd y ddwy,
 A chwareuent mor ddiniwed,
 Fel yr oedais beth yn hwy—
 Haws oedd oedi nag oedd myned.

Safai'r oenig fach yn gall,
 Rhedai, safai am gydymaith ;
 Brefai'r oenig, chwarddai'r llall—
 Yna rhedai'r ddwy ar unwaith.

Ni fu chwarae gwell erioed,
 Na dedwyddach, nes i'r oenig
 Golli ei hanafus droed
 Ar y gwmon llyfn a llithrig.

Heibio'r greiglan, dacw hi
Yn diflannu yn yr ewyn—
Clywais frêf, a chlywais gri,
A bu'r don yn fwyfwy brigwyn.

Crynai'r eneth ar y lan,
Yn y llif y crynwn innau ;
A rhyw fywyd ofnus, gwan—
Hwnnw'n crynu yn fy mreichiau.

Gwnes beth difraw, gwnes beth ffol,
Ond yr oedd y fun mor brydferth ;
A chyn mynd o'r traeth yn ol,
Cefais fwy na gwerth y drafferth.

CREDO.

YN Ei nef mae Duw—
 Yn y goleu cannaid,
 Pur, nad eill seraffiaid
Ddyfod ato a byw.

Yno'n wyn Ei fyd,
 Clyw berffeithgan engyl
 Rhwng y pyrth o beryl,
Clyw riddfannau'r byd.

Iê, i lygaid Duw
 Nid oes dim rhy fychan—
 Gwel y cread cyfan,
Gwel fy meddwl briw.

Mwy na'i Orsedd fawr
 Yw Ei galon dyner ;
 Trig y goruchelder,
Gwyr am lwch y llawr.

YN Ei nef mae Duw,
 Eto ca y cydfyd
 Le yn Ei feddylfryd—
Onid cariad yw ?

GWEN Y MARW.

I'r ystafell aem yn ddistaw,
Un ac un,
Heb ddywedyd dim i dorri
Ar ei hun.

Yno llaw amddifad blentyn,
Tan ei graith,
Dynnai'r caead a'r llieiniau'r
Olaf waith.

Gwelem tanynt mewn tangnefedd
Wyneb tad ;
Syllem, synnem ar ei degwch,
Heb nacad.

Wylai'r ieuainc gan y dwyster,
Wylai'r hên ;
Ar wynepryd un yn unig
Yr oedd gwên.

Cannaid weddnewidiad angau
Ydoedd hi ;
Gwên arhosai i oleuo'n
Gofid ni.

Gwyn eu byd y llygaid hynny
Oedd ynghau ;
Tlws gan wawrddydd anfarwoldeb
Oedd y ddau.

Fyrred, ac mor ddiflanedig
Gwên y byw ;
Gwên yr arch—gwên olaf, hwyaf,
Bywyd yw.

YN ERW DUW.

Cu oeddit gennyf fi, fy nhad,
Cu oeddwn innau gennyt ti—

O! boed fy moes fel moes fy nhad,
A boed ei Dduw yn Dduw i mi.

Telynegion Men.

MEN.

Yn yr allt ar lannau Dwyfor
 Y cyfarfum â fy Men,
 Clychau'r gôg oedd yn ei dwylo,
 Gwallt fel heulwen ar ei phen ;
 Tecach oedd na neb a welswn
 Yn rhodianna yn y coed—
 O ! mi deimlais yn fy nghalon
 Beth na wnes erioed.

Yn yr allt ar lannau Dwyfor
 Ar foreau wedi hyn,
 Bum yn un o ddau yn casglu
 Clychau glâs i ddwylo gwyn ;
 Onid oedd yn drafferth felys,
 Hedfan fel rhyw loyn hâf?—
 O ! ni fum erioed cyn lloned,
 Nac erioed mor glâf.

Yn yr allt ar lannau Dwyfor
 Tyf y glaswyn fel o'r blaen ;
 A chwedleua'r don barablus
 Chwedlau serch wrth rô a maen ;
 Hoff gen' innau'r eneth honno
 A gyfarfum yn yr ailt ;
 Gyda'r clychau yn ei dwylo,
 Gyda'r heulwen yn ei gwallt.

HYD FIN Y MAES YM MIN YR HWYR.

Hyd fin y maes, ym min yr hwyr,
 Rhodiannai dau yn wyn eu byd ;
 Ac iddynt, *caru* 'r oedd y sêr,
 A *charu* 'r oedd ysgubau'r yd :
 Gwna serch erioed bob dau yn ffol,
 Gwna serch erioed bob dau yn ddall ;
 Pwy rodiai'r maes ym min yr hwyr ?
 Myfi oedd un, a Men y llall.

Y mis pan oedd y berth yn lân,
 A'r mis pan oedd gan eira'n wen,
 Rhodiannai'r wenlloer gyda'r sêr,
 Rhodiannwn innau gyda Men :
 Rhy fyr i serch yw hirddydd haf,
 Rhy hir yw'r disgwyl byrra' erioed ;
 Ac am y ddau pwy wyddai'n well
 Na'r llanc a'r eneth ddeunaw oed ?

Cynhaeaf arall welais i—
 'Roedd chwerthin yn y llwyni cnau—
 Ond Men, a'i dwyrudd fel y lloer,
 Yn son am fedd a chartre'n cau ;
 Hyd fin y maes, ym min yr hwyr,
 Rhodiannai dau yn fud, yn fud ;
 Ac iddynt, *wylo* 'r oedd y sêr,
 Ac *wylo* 'r oedd ysgubau'r yd.

BOB NOS OLEU LEUAD.

Bob nos oleu leuad,
 Fel deuai'n ei thro,
 Rhodianna i garu
 Wnai deuoedd y fro ;
 Mordwyo wnaem ninnau
 O gilfach y gro ;

Mordwyo, mordwyo,
 O gyrraedd, o glyw,
 Myfi wrth y rhwyfau,
 A Men wrth y llyw.

'Roedd cariad yn ieuanc
 A ffol ar y pryd,
 Y môr oedd ei degan,
 A'r cwch oedd ei grud,
 A difyr oedd chwarae
 Hyd wyneb ei fyd ;

Mordwyo, mordwyo,
 A'r galon yn llon ;
 A'r lloergan fel barrug
 Y môr ar y don.

Mwy hoff na chwedleua
 Ac eistedd tan bren,
 Oedd gwrando chwerthiniad
 Y tonnau, gan Men,

Neu gri y gylfinhir
A'r wylan uwchben ;

Mordwyo, mordwyo,
O olwg y tir,
A'r rhwyfau ar brydiau
Yn sefyll yn hir.

Rhyw nos oleu leuad
A ddaeth yn ei thro,
Rhodianna i garu
Wnai deuoedd y fro ;
Mordwyo wnaem ninnau
O gilfach y gro ;

A gwnaethom cyn dychwel
Y llw i gyd-fyw—
Myfi wrth y rhwyfau,
A Men wrth y llyw.

CARTRE'R HAF YW DEFFROBANI.

CARTRE'R haf yw Deffrobani,
 O na ddeuit, Men,
 Gyda mi i chwilio am dani
 Yn fy rhwyflong wen :
 Hwnt i fôr y mae yr ynys,
 Hwnt i lawer tir ;
 Ond gwnai serch y siwrnai'n felys,
 Er yn siwrnai hir.

Gardd y byd yw Deffrobani,
 Wennaf Ynys Wen ;
 Tyrr y wawr yn ei ffenestri,
 Cod dy angor, Men :
 Oni hoffet fyw ar ddiliau
 Gwell na breuddwyd bardd ?
 Cysgu ar welyau blodau,
 Heb i neb wahardd ?

Glâs yw daear Deffrobani,
 Glasach yw ei nen ;
 Glâs yw'r don sy'n curo arni—
 O! na ddeuit Men :
 Caem fordwyo hyd y glannau
 Tan oleuach sêr ;
 Gydag awel yn yr hwylliau
 Oddiar lysiau per.

Tŷf y palm yn Deffrobani,
A phob prydfferth bren ;
Hâf o hyd sydd yn ei llwyni—
Gwna'r adduned, Men :
Pe na bai o fewn yr ynys
Neb ond ni ein dau,
Byddet ti a minnau'n hapus,
'Fory—paid nacau.

PE BAI GENNYT SERCH.

PE bai gennynt serch at dy fardd, fy Menna,
 Ti ddaethet fel cynt ;
 Rhwng llwyni y brwyn a gwmon Gorffenna',
 A'th wallt yn y gwynt ;
 Mae celyn y môr yn holi am danat,
 Pan elwyf fy hun ;
 A pheth a ddywedaf am nad wyt yn dyfod,
 Fy mun, fy mun ?

Mordwywyr, fel cynt, sydd ar lif yr afon—
 Yn ddeuoedd fel cynt ;
 A'u dwylo y'mhleth, fel y rhwyfau gwynion
 Y'mhleth yn y gwynt :
 Mae cymar gan bawb—gan fordwywyr a
 gwylain—
 A mi heb yr un !
 Gwyn fyd na ddychwelit i'm cwch ac i'm calon,
 Fy mun, fy mun.

HOFFAIS DI YN IEUANC, MEN.

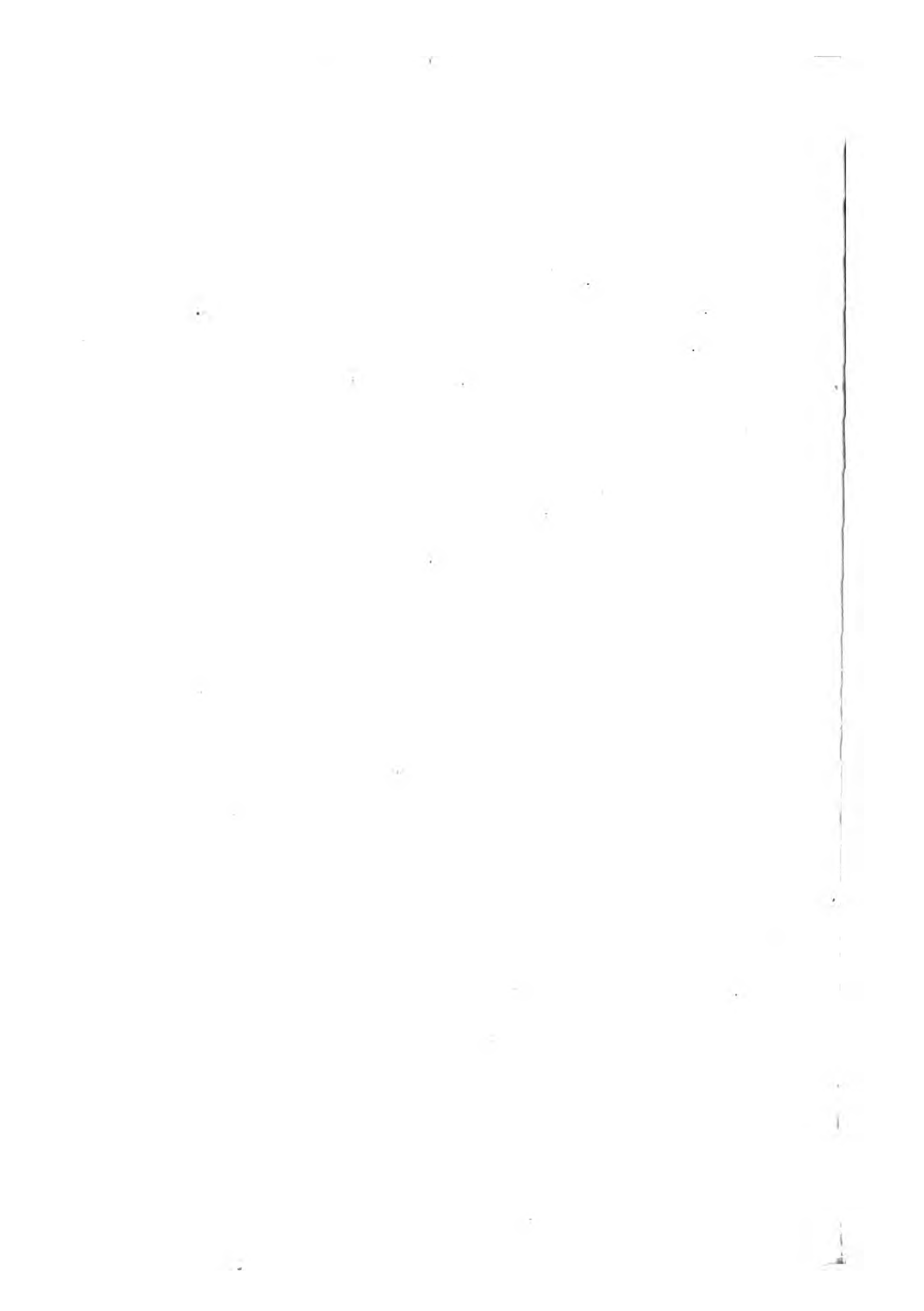
HOFFAIS di yn ieuanc, Men,
 Gŵyr fy nghalon a'th un dithau :
 Cyn i'th Ebrill lithro, Men,
 Cyn i'th flagur dorri'n flodau ;
 Onid fi, tan gaead bren,
 Gafodd gynta'th gusan felys,
 Cyn i'r gwenyn gwylltion, Men,
 Unwaith ddisgyn ar dy wefus ?

Hoffais di yn hoffach, Men,
 Fore'r dydd y'th welais lonnaf ;
 Yn dy wyn yr oeddit, Men,
 Yn dy flodau, fel Gorffennaf ;
 Glasliw oedd y nef uwch ben,
 Fel dy lygaid llaith, teimladwy ;
 Ger yr allor gwridet, Men,
 Ond dy chwaer oedd bia'r fodrwy.

Hoffais di 'n dynerach, Men,
 Pan oedd craith ar y dywarchen ;
 A phan safet tithau, Men,
 Yn y fynwent gyda'r ywen ;
 Gwelais yno'th wefus wen
 Oedd gynefin â thrallodion ;
 Wylet fel y gawod, Men—
 Wylwn innau yn fy nghalon.

“ Hoffais di yn ieuanc, Men,
Gŵyr fy nghalon a’th un dithau.”

Hoffais di yn ieuanc, Men
Cyn i'th flagur dorri'n flodau ;
Hoffais di drwy bopeth, Men,
Drwy dy wên a thrwy dy ddagrau.
Doed a ddel o honot, Men,
Ni eill neb dy garu eto
Fel y gwnaeth dy Alun, Men,
Fel y gwna dy Alun heno.

TAN DY LEWYRCH, LEUAD IEUANC.

I.

TAN dy lewyrch, leuad ieuanc,
 Yn nhawelwch min yr hwyr,
 Y seliasom, Men a minnau,
 Lw'r cyfamod—Duw a wŷr :
 “Ti a fydd fy mhriod bellach,”
 Meddwn wrthi, “doed a ddel ;
 Bydd y lloer yn dyst o'r amod,
 Dyma'r fodrwy—dyma'r sêl.”

II.

Tan dy lewyrch, leuad ieuanc,
 Ar ol misoedd blin i Men,
 Y siglasom law ddiweddaf,
 Fin wrth fin, dan frigog bren ;
 Clywem chwerthin y medelwyr,
 Yn y maes cynhaeaf draw ;
 Ond nid chwerthin oedd ar galon
 Dau mor hoff wrth siglo llaw.

III.

Tan dy lewyrch, leuad ieuanc,
 Ydwyf heno hebddi hi,
 Fel aderyn heb ei gymar—
 Menna a'm gadawodd i ;
 Nid i garu rhywun arall,
 Wrth y llyn, na than y pren ;
 Ar y garreg medraf ddarllen
 Tair llythyren enw Men.

Telynegion Serch.

Y BLODYN GLAS.

HOFFTER bardd a llatai'r galon,
 Tlws gan natur a chan Serch ;
 Galwant ef yn Nad-fi'n-anghof—
 Enw taerni mwynaf merch.

Glasach yw na'r nefoedd lasaf,
 Glasach yw na'r môr ei hun :
 Sut y medraf lai na'i garu ?
 Llygad glâs sydd gan fy mun.

Pe bai'r ddaear heb friallu,
 Byddai'r haf yn haf i mi ;
 Byddai lliw y môr a'r nefoedd
 Yn ei lygad ef a hi.

O, ni fedraf lai na'i garu,
 Flodyn glâs yn anad un ;
 Oni wn am gymar iddo ?
 Llygad glâs sydd gan fy mun.

Digon yw o lythyr caru,
 Pan ar ddalen wen y daw,
 Os bydd tano enw Rhywun
 Wyf yn adwaen wrth ei llaw.

Gall fod rhywrai'n beio arnaf—
 Ni waeth gennyf fi pa un ;
 Gwn nas gwnaent pe'n cofio unpeth—
 Llygad glâs sydd gan fy mun.

BLODAU A SERCH.

GWYNNODD yr afallen,
Lawer tro, fy merch,
Er pan safem dani
Yn ieuenctid serch ;
Heno blodau ereill
Welaf uwch fy mhen,
A chariadon ereill
Chwarddant dan y pren.

Er ein cariad cyntaf
Gwelsom ddeuddeng Mai,
Eto yn y galon
Nid yw serch yn llai :
Er heneiddio'r blodau
Ceidw'r pren yr un—
Gwreiddia serch yn ddyfnach
Fel yr elo'n hŷn.

CARU HAF.

YM mis briallu ac awel fwyn,
Mis glesni gwybr a glesni llwyn ;

Canai yr adar, yng nghoed y fro—
Canent a chanent, drwodd a thro.

Canai mwyalchen yn llwyn y ty,
Un gyffin melyn ac aden ddu—
Arafai weithiau i drwsio'i phlu.

Mwyalchen unig, heb ganddi fun,
Canai am gymar heb gael yr un.

I'r llwyn, ryw fore yn llewyrch haul,
Daeth gwcw nwyfus i blith y dail—

Canodd ei deunod am hafaidd hin,
Llediaith y Dehau oedd ar ei min.

Hoffodd y fwyalch y gwcw gu,
Hoffodd y gwcw y fwyalch ddu,
A nythu wnaethant yn llwyn y ty.

Bore cawodog, a haul ar fryn,
Rywbryd yn Ebrill neu Fai oedd hyn.

Canai y gwcw, tan lân y nen,
Canai, hedfanai o bren i bren.

A chanai'r fwyalch ei serch i'w mun—
Canai yn effro a thrwy ei hun.

Canol Mehefin ar fyr a ddaeth,
Canol Gorffennaf—a'r hafddydd aeth.

Yna bu helynt, a helynt flin—
Canfu y gwcw ddalen fach grin ;
A'i chalon oerodd mor oer a'r hin.

“Dalen y gaeaf yw hon,” medd hi,
“Hafddydd—dim gaeaf, dim serch, i mi !”

Clywsai draddodiad yng ngwlad yr ha'
Am aea'r gogledd—gaeaf ac ia :

Trwsiodd ei haden ar fin y nyth—
Ni welodd y fwyalch mo'r gwcw byth.

HOLLT Y FELLTEN.

I.

Mi wn am dderwen yn y ddôl,
 A hollt y fellten ynddi ;
 Mi wn am graith blynyddau'n ol
 Sydd dan y dail eleni ;
 Mae'r gangen ddringwn gynt yn ddwy,
 A'r rhisgl wedi'i ddeifio ;
 Ac ni ddaw mesen ieuanc mwy
 O'r gainc ddolurus honno.

Fe saif y dderwen wrthi'i hun,
 A'i brig yn araf grymu,
 A gŵyr y plant na bydd yr un
 Aderyn ynddi'n nythu ;
 Tan awel fwyn a haul yr haf,
 A thyner wlith yr hwyrnos,
 Dihoeni mae y dderwen glaf,
 A'r graith, a'r graith yn aros.

II.

Myfi yw'r pren a welais ti
 A'i gangen wedi dryllio ;
 Mae gofid yn fy mywyd i
 Na wŵyr y byd am dano ;
 Mae'r blwyddi'n awr yn amlhau,
 A'r fellten wedi diffodd,
 Ond dal yn hir, yn hir heb gau,
 Mae'r galon a anafodd.

Ni chaea mwy—dywedaf pam,
O lygad fy anwylyd
Y daeth y fellten, wedi cam,
O gwmwl ei hwynepryd.
Mae'r graith yn aros, am fy mai,
Ond dim aderyn llawen,
A minnau sydd, o Fai i Fai,
Yn marw gyda'r dderwen.

YR AFAL MELYN.

I.

MAE pren afalau yng nghoed fy ngardd,
 Ac arno un afal, mor felyn, mor felys ;
 Mae'r adar fu'n nythu ym mherllan y bardd,
 Yn canu eu hoffedd i'r afal cariadus ;
 Ond caned yr adar ar ben y brigyn,
 Myfi bia galon yr afal melyn.

Gwelais yr afal yn flagur glâs,
 Ac nid oedd yr adar yn canu bryd hynny ;
 Gofelais am dano drwy'r barrug a'r ias,
 Cyn iddo felynu, cyn iddo felysu ;
 A chaned yr adar ar ben y brigyn,
 Myfi bia galon yr afal melyn.

II.

Mae'r ferch a garaf yn dêg o bryd,
 Ac unig yw hithau ar frigyn y teulu ;
 Mae 'nghyfoed yn hoffi ei thegwch i gyd,
 A phawb yn ymryson am gael ei chusanu ;
 Ond caned a gano glod fy anwylyd,
 Myfi bia galon fy nghariad hefyd.

Cerais hi gyntaf yn rhiain fach,
 Yn nhlysni plentyndod, ym mlagur ieuengoed ;
 Bum iddi yn gysgod yn glaf ac yn iach—
 Ar ereill bryd hynny 'roedd llygaid fy nghyfoed :
 A chaned a gano glod fy anwylyd,
 Myfi bia galon fy nghariad hefyd.

SERCH.

HEDAI dau aderyn
Hwyrol tros y ddaear ;
Clywn y naill yn galw,
Galw ar ei gymar—

O, mae serch ym mhopeth
Trwy y cread llydan ;
'Châr yr un aderyn
Hedfan wrtho'i hunan.

Hedai'r ddau aderyn
Heibio mewn cymundeb ;
Clywn y naill yn galw,
Clywn y llall yn ateb—

O, mae serch ym mhopeth,
Pe bai dyn yn deall ;
Unig pob aderyn,
Heb aderyn arall.

CYNNYG CALON.

CYMER hi'n *drysor*,
A chadw hi ;
Ceisiaf wneud hebddi,
Os boddiaf di.

Cymer hi'n galon
Gyfan, fy mun ;
Ni fynwn hanner
Calon fy hun.

Cymer hi'n *degan*—
Ond, gwybydd hyn :
Gall chwarae ei thorri,
Ond aur nis pryn.

Cymer hi'n *unig*,
Na chais ddim mwy ;
Ni chydfydd calon
Yn un o ddwy.

Anfon *dy hen un*
Ar ffair, da thi ;
Gwna'r galon honno
Y tro i mi.

HIRAETH.

GYDA'R tês eleni eto,
 Galw wnaethost, alltud fach ;
 Dyfod ar dy aden heibio,
Cyfarch gwell a chanu'n iach.

Dyna wnei ar hyd y blwyddi,
 Fel aderyn glâs yr haf ;
 Trydar ennyd i fy llonni,
 Yna 'ngado'n fwyfwy claf.

Nid wy'n cofio dydd croesawu,
 Nac yn cofio dydd mwynhau,
 Heb fod bore'r ymwahanu'n
 Taenu'i gysgod dros y ddau.

Oni fuom fwy na digon
 Yn dy ddanfon i dy daith ?
 Onid yw fy nghalon wirion
 Am bob tro yn dwyn ei chraith ?

Dywed im', pa bryd y deui
 Yma i aros, alltud fach ?
 Pryd y deui i orffwyso—
 Cyfarch gwell *heb* ganu'n iach ?

MERCH Y FELIN.

GERLLAW y bompren, ddoe,
Mi sefais i enweirio ;
Ac fel tywyniad haul
Daeth merch y felin heibio.

Arafodd i fy ngweld,
Gan bwyso ar y canllaw,
A swp o flodau maes
A rhedyn rhwng ei dwylaw.

Ni welais ddim erioed
Mor lân a than ei haeliau ;
Ni welais ddim erioed
Mor felyn a'i llywethau.

Meddyliais am y môr,
Ond nid oedd ton cyn lased—
A'r tywod ar y traeth,
Ond nid oedd cyn felyned.

Wrth syllu ar ei llun,
Yn nwr y llyn o tani,
Mi deimlwn fel pe bai
Fy nghalon bron a boddi.

Ni wyddwn, gan fy serch,
Lle'r oeddwn i yn sefyll ;
Ac ni ofalwn ddim
Am eog nac am frithyll.

Ergydio'r dwr wnai'r plyf,
 A glynu yn y cangau ;
 Ergydio wnai fy ngwaed,
 A glynu wnelwn innau.

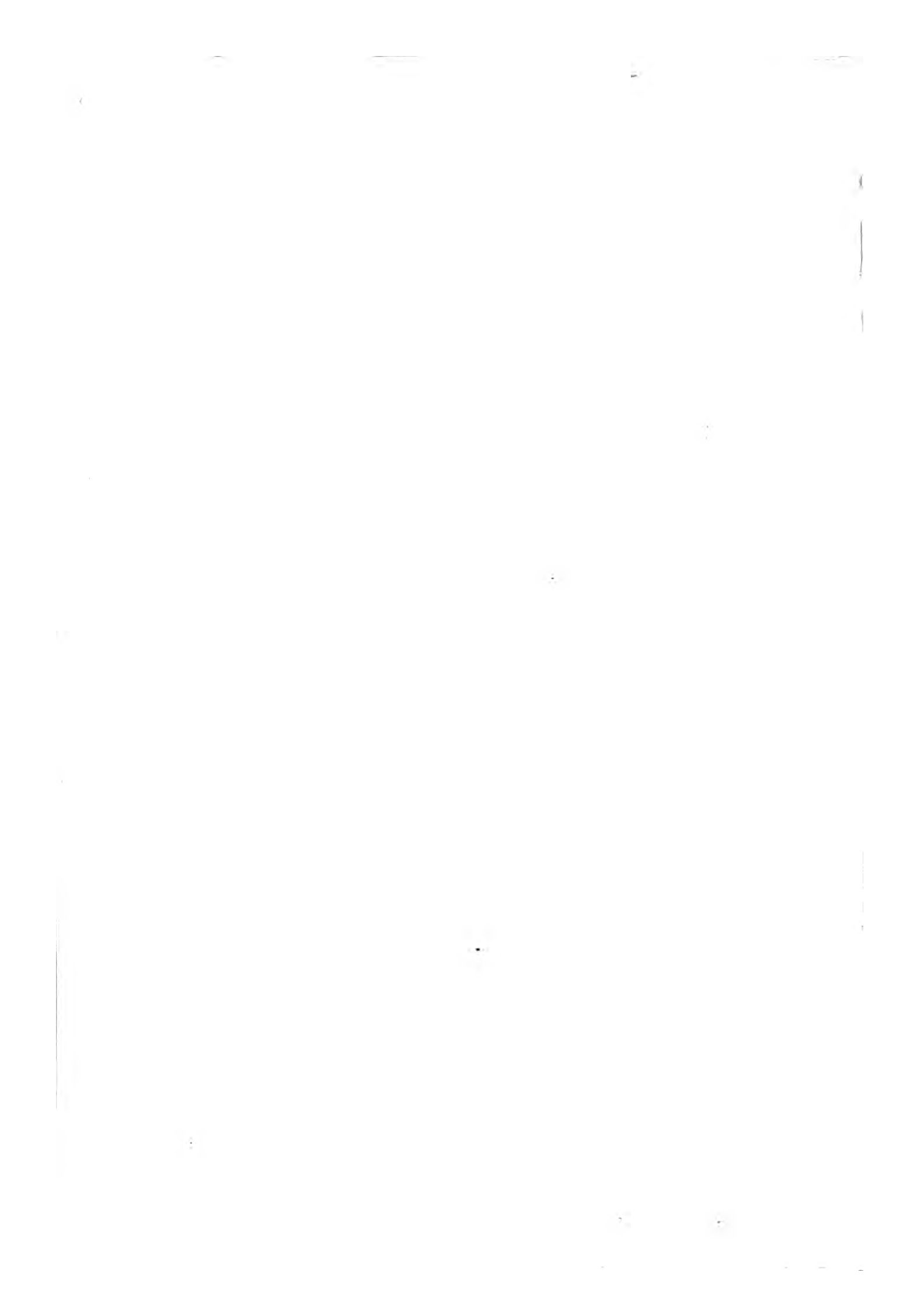
Eiriolwn fel pe bawn
 Yn eiriol am ymwared,
 " Dos ymaith benyd hardd "—
 Ond ofnwn iddi fyned.

" Dos, ynte symud gam,
 Yn lle bod yn dy unfan,"
 Ni syniwn ar y pryd
 Y medrwn fynd fy hunan.

A glywodd hi y gair ?
 Ni wn i ddim am hynny,
 Ond mynd wnaeth hi a'i llun,
 A minnau'n edifaru.

Ai tybed bu erioed
 Enweirio mor ysmala ?
 Y pysg yn chwareu'n rhydd,
 A minnau wedi 'nala !

Telynegion y Misoedd.

IONAWR.

WYT Ionawr yn oer,
 A'th farrug yn wyn;
 A pha beth a wnaethost
 I ddwr y llyn?
 Mae iâr fach yr hesg
 Yn cadw'n ei thŷ,
 Heb le i fordwyo
 Na throchi 'i phlu.

Wyt Ionawr yn oer,
 A'th farrug yn wyn;
 Ac nid oes uchedydd
 Na grug ar fryn;
 O liaws y lawnt
 Ni welaf ond un,
 O'r pridd wedi codi
 Fel pe drwy 'i hun.

Wyt Ionawr yn oer,
 A'th farrug yn wyn;
 A sigli yr adar
 O frig yr ynn;
 Ni cheir ar y coed
 Griafol fel bu—
 Mae'r frongoch a'r fwyalch
 O dŷ i dŷ.

Wyt Ionawr yn oer,
A'th farrug yn wyn;
Ac ni fedd pawb aelwyd
Ar hin fel hyn;
Mae rhywrai heb dŷ,
A rhywrai heb dân,
A rhywrai heb fara,
Na chwsg, na chân.

CHWEFROR.

CHWYTH, aeafwynt, fel y mynnot,—
 Cryn fy ffenestr a fy nôr ;
 Plyg y deri fel mieri—
 Dyro ddawns i longau'r môr ;
 Byr yw dydd a dyddiau Chwefror,
 Cynt y dêl yr hwyr na'r wawr ;
 Chwyth y crynddail hyd y cwmwl,
 Chwyth y ceinciau hyd y llawr.

Yn dy rwysg ac yn dy ryddid
 Tros y Cnicht a'r Moelwyn chwyth ;
 Cadw'r moethus yn ei gaban,
 Cadw'r neidr ar ei nyth ;
 Câr y wennol awel feddal,
 Car y gloyn glae ar si,
 Caraf finnau'th ruad dithau—
 Edn y ddrycin ydwyf fi.

Chwyth, aeafwynt, fel y mynnot,—
 Cladd y mynydd dan y lluwch,
 Cladd y môr o dan yr ewin,
 Chwyth, aeafwynt, eto'n uwch ;
 Ond pe clywit ar ryw dalar
 Oenig cynnar yn rhoi brêf,
 Tro oddiwrth y dalar honno,
Paid a chwythu arno ef.

MAWRTH.

BETH a welais ar y lawnt,
 Gyda wyneb gwyn, edifar?
 Tlws yr eira, blodyn Mawrth,
 Wedi codi yn rhy gynnar.

Beth a welais ar y llyn,
 Rhwng y dwfr a brig yr onnen?
 Lliw a modrwy brithyll Mawrth—
 Ple mae'r enwair, ple mae'r bluen?

Beth a welais ar y twyn?
 Wyneb oen, y cynta eleni:
 Onid oen yw Mawrth ei hun
 Pan fo'r ŵyn yn cael eu geni?

Beth a welais yn y dref?
 Mynwent gyda'i phorth yn ddatglo;
 Aed y claf o'i dŷ ym Mawrth,
 Ni ddaw'n ol i gysgu yno.

EBRILL.

I.

MEDD y bardd yn wyn ei fyd—
 “ Wele Ebrill glâs ei lygad ” ;
 “ Wele Ebrill,” medd y byd,
 Trwy ei flodau hanner-caead.

“ Ti, freuddwydiwr, gwrando, saf,”—
 Medd aderyn yn y berllan ;
 Cana lawen garol haf,
 Wedi gŵyl o flwyddyn gyfan.

“ Fardd y blodau, wele fi ”—
 Medd briallen yn y cysgod ;
 Hoff gan bawb ei hwyneb hi,
 Blentyn llonnaf haul a chawod.

Yn y galon, yn y pridd,
 Nid yw bywyd fud na byddar ;
 Dywed cân a llygaid dydd
 Deimlad dyfnaf dyn a daear.

II.

Pwy fu neithiwr hyd y ddôl,
 Mewn sandalau aur ac arian ?
 Pwy fu'n galw'r dail yn ol,
 Ac yn llithio'r blodau allan ?

Gyda'i dylwyth têtg y daeth
 Heibio eleni fel y llynedd ;
 Gwyn ei lwybr fel y llaeth—
 Mwyn ei dymer fel rhianedd.

Cân mwyalchen yn yr ardd,
 Rhwng y blagur ar y perthi ;
 Gydag Ebrill pwy na chwardd ?
 Ber yw'r gawod—hwy yw'r glesni

Gâd dy do, dy wyneb cul,
 Tro i wrando cainc mwyalchen ;
 Onid gwell yw cân na chnwl ?
 Calon iach yw calon lawen.

Cyfod, heuwr, dôs i hau,
 Oni weli seithliw'r enfys ?
 Ni ddaw bendith o nacâu,
 Ni ddaw bara i esgeulus.

Gwr êl allan cyn y wawr,
 Pan fo'r briall yn eu tymor,
 Fed ei faes ar decach awr—
 Gasgl ei wenith i'w ysgubor.

III.

Glâs yw wybyr Ebrill,
 Glâs fel llygad Men—
 Mae enfys ar y cwmwl,
 A blagur ar y pren ;

Croesaw fis diferion
A phelydr bob yn ail ;
Tyred gyda'th flagur,
A thyred gyda'th ddail.

Gwyn yw wyneb Ebrill,
Gwyn gan lygaid dydd ;
A pha sawl llwyn briallu
Ym min y ffordd ymgudd ?
Croesaw fis y meillion,
A mis yr oen a'r mynn ;
Tyred yn dy felyn,
A thyred yn dy wyn.

Gwîn yw awel Ebrill—
Pob aderyn wŷr,
O'r hedydd gân y bore,
I'r mwyalch gân yr hwyr ;
Gwyn dy fyd, aderyn,
A thithau bren a dardd ;
Gwyn fyd pawb a phopeth
Ond calon brudd y bardd.

MAI.

GWN ei ddyfod, fis y mêl,
 Gyda'i firi yn yr helyg,
 Gyda'i flodau fel y barrug—
 Gwyn fy myd bob tro y dêl.

Eis yn fore tua'r waen,
 Er mwyn gweld y gw lith ar wasgar,
 Ond yr oedd y gwersyll cynnar
 Wedi codi o fy mlaen.

Eistedd wnes tan brennau'r Glôg,
 Ar ddyfodiad y deheuwynt ;
 Edn glâs ddisgynnodd arnynt
 Gan barablu enw'r gôg.

Ni rois gam ar lawr y wig
 Heb fod clychau'r haf o tano,
 Fel diferion o ryw lasfro
 Wedi disgyn rhwng y brig.

Gwn ei ddyfod, fis y mêl,
 Gyda'i firi, gyda'i flodau,
 Gyda dydd fy ngeni innau—
 Gwyn fy myd bob tro y dêl.

MEHEFIN.

I.

MELYS rhodianna
Hyd faes Mehefin,
Pan ddychwel rhegen
Yr yd i'w chynhefin ;
Melys lluestu
Tan onn a bedwen,
Pan fo'r dail fel cwmwl
Rhwnng gallt ac wybren.

Melyn yw'r banadl
Ar draeth y Laslyn,
Teced ag enfys
Ar lawr y dyffryn ;
Cyfyd y llinos
Ei thŷ'n yr eithin ;
A deffry uchedydd
Ym mrwyn Mehefin.

Nwyfus gan fywyd
Yw nant ac awel,
O wawr ar fynydd,
Hyd hwyr yr orwel ;
Gwrendy y weirglodd
Am lais y bladur,
A phrennau y berllan
Nid ydynt segur.

Eirin ar lwyni,
A phlant yn chwerthin ;
Pa fis ddifyrred
A mis Mehefin ?

Cynnes ei hirddydd,
 A mwyn ei lasdon ;
 Hoffus ei enw
 Ar fin cariadon.

II.

Onid yw'r caeau yn wyrdd, yn wyrdd,
 A melyn eithin
 Tan haul Mehefin
 Hyd fin afonydd a min y ffyrdd ?

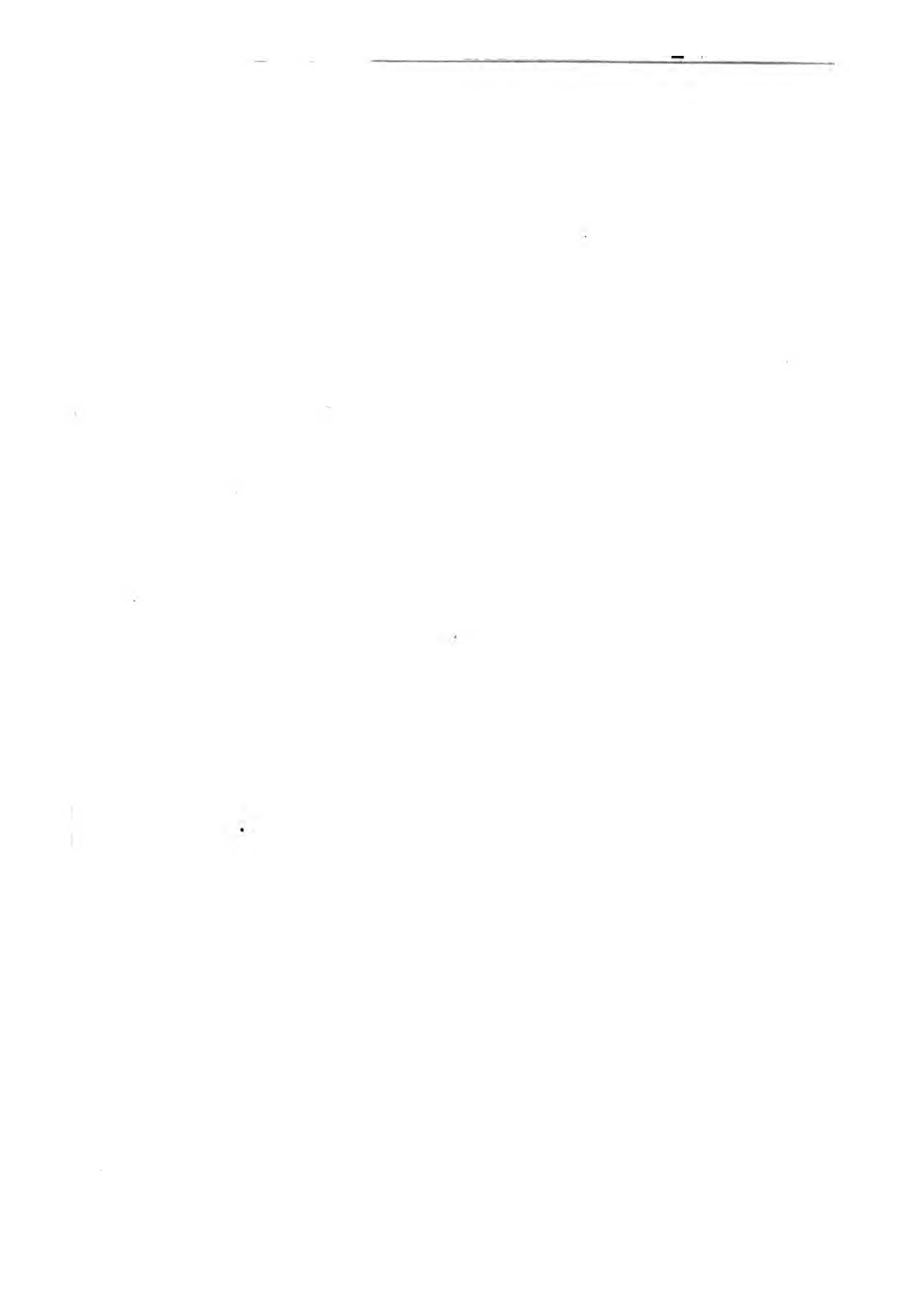
Onid yw'r suon yn fwyn, yn fwyn,—
 A beth mor dirion
 A thrydar cywion
 O bebyll adar yng nghoed y llwyn ?

Onid yw'r wennol, fu c'yd ar ffo,
 Yn ei chynhefin
 Yn nhês Mehefin,
 Wedi anghofio fod tecach bro ?

Onid yw'r blodau yn hardd, yn hardd,
 Yn y gwelyau—
 Ar frig y prennau—
 A'u harogl esmwyth yn llenwi'r ardd ?

Onid yw'r ddaear i gyd, i gyd,
 Fel pe yn chwerthin
 Tan haul Mehefin,—
 A phwy chwenychai ddifyrrach byd ?

Mae'r fro'n llifeirio o gân a mêl,
 Y bardd mewn breuddwyd
 Am ardd a gollwyd,
 A Duw ym mhopeth i'r sawl a wêl.

"Gwn pa beth yw cael fy nal
Yn nyrysni'r blodau."

GORFFENNAF.

UN ohonoch, adar cerdd,
Yw fy nghalon innau,
Pan y cwsg y glaswyrdd lwyn
Uwch ei fil cysgodau;
Pa fo wyneb môr a nef
Fel pe am y glasaf—
Gwae aderyn gân cyn pryd,
Gwae na cân Gorffennaf.

Oni wnaed y fro yn ardd
Heb yr un diffaethwch?
A phob gardd o fewn y fro'n
Wyllt-dir o brydferthwch?
Fel y gloyn, clâf o serch
Yw fy nghalon innau;
Gwn pa beth yw cael fy nal
Yn nyrysni'r blodau.

Chwa Gorffennaf ddaw i'm tŷ
Yn y bore melys,
Gyda neithdar maes a môr
Ar ei lleithiog wefus;
Onid merch y môr a'r maes
Yw fy nghalon innau;
Câr fugeilio'r gwenith gwyn,
Câr gyfeillach tonnau.

AWST.

WYNNED oedd maenol Mai,
 Gyda'i chynhaeaf blodau ;
 Gwynnach yw ydfaes Awst,
 Gyda'i fil-mil tywysennau.

Chwilied y llaw fu'n hau
 Bellach am fenn a chryman—
 Esmwyth yw tonnau'r twf
 Cyn llifo i fewn i'r ydlan.

Onid ysgrepan fach
 Gadwai y grawn yn Chwefror ?
 Casgler corsennau Awst,
 Ac onid rhy fach yr ysgubor ?

Ceinciau o dan eu ffrwyth,
 Ffrwythau o dan y braenar—
 Pwy a ddyfalai fod
 Bechadur ar wyneb daear ?

Erchwch i wŷr a phlant
 Eistedd ar lawr y lasfro ;
 Bu Duw yn cyflawni'r wyrth
 O borthi y miloedd eto.

MEDI.

CROESAW Medi, fis fy serch,
 Mis y porffor ar y ffriddoedd ;
 Pan y ceni'th glychau mêl
 Casgl y gwenyn o'r dyffrynnoedd :
 Os yw blodau cyntaf hâf
 Wedi caead yn y dolydd,
 Onid blodau ereill sydd
 Eto 'nghadw ar y mynydd ?

Croesaw Medi, fis fy serch,
 Pan fo'r mwyar ar y llwyni,
 Pan fo'r cnau'n melynau'r cyll,
 Pan fo'n hwyr gan ddyddiau nosi :
 Tlws yw'th loergan ar y môr,
 Yn ymsymud ar y tonnau :
 Tlws yw'th loergan ar y maes
 Ym mhriodas yr ysgubau.

Croesaw Medi, fis fy serch,
 Clir fel grisial yw'th foreau—
 Clir fel grisial er fod Duw 'n
 Aroglarthu ar y bryniau :
 Nid oes gwmwl ar y grug,
 Nid oes gysgod ar y rhedyn ;
 Pan y ceni'th glychau mêl,
 Cyrchaf finnau gyda'r gwenyn.

HYDREF.

"CADWAF fy ngwyl," medd bywyd,
 "Galwaf fy ngwyrdd yn ol;
 Casglaf fy mlodau adref
 O'r mynydd, yr ardd, a'r ddôl"—
 Clybu y maes a'r prennau,
 A rhywbryd rhwng hwyr a gwawr
 Cyfododd y gwersyil blodau—
 Mae'r pebyll yn llwyd hyd lawr.

Caea y dydd ei lygad
 Cysglyd yn gynt a chynt;
 Clywir lle bu'r uchedydd
 Ryferthwy y glaw a'r gwynt:
 Crin y binwydden ieuanc,
 Cydia'n y mynydd mawr—
 Ni ellir goroesi gaeaf
 Heb wreiddio yn ddwfn i lawr.

Cyfyd y môr ei donnau,
 Cyfyd yn uwch ei ru;
 Tybed ddaw'r llong i borthladd,
 A'r morwr yn ol i'w dŷ?
 Diolch i Dduw am aelwyd,
 A diolch i Dduw am dân;
 Mae rhywrai heb dân nac aelwyd,
 Na chalon i ganu cân.

TACHWEDD.

Pwy sydd yn dyfod fin nos i lawr,
 A chuwch ar ei ael, dros y Moelwyn Mawr?
Gwyntyll y corwynt sydd yn ei law,
 A thrwy ei lawr dyrnu yfory y daw;
 Caeaf^l fy nôr nes dywedo'r wawr
 Pwy syfl dylathau y Moelwyn Mawr.

CYM.
 ERYRI
 O P. I. D
 106
 SALM. CIV. 3

Chwardd yn ei afaith fel cawr mewn gwin,
 A'i fantell am dano fel enfys grin;
 Casgl y crinddail wrth swm ei droed
 I'r aelwyd aniddos ym murddyn y coed:
 Pwy sydd yn crechwen yn droiog flin,
 A'i fantell symudliw fel enfys grin?

Cwsg yn anesmwyth, a sang bob bryn,
 Cyn diosg ohono 'i sandalau gwyn—
Rhiain ei serch yw'r gelynen werdd,
 Ac adar y ddrycin ei adar cerdd:
 Pwy sydd yn cerdded o fryn i fryn,
 Cyn diosg ohono 'i sandalau gwyn?

RHAGFYR.

(Bu Tachwedd, 1902, yn fis prudd i mi: torrodd
fedd i fy nhad.)

CASGL y nifwl, chwâl y nifwl
Ei lywethau uwch y dref;
Nid oes swn ym mrig y morwydd—
Nid oes belydr yn y nef:
Acw ar ei gorsen ysig
Gwelaf un blodeuyn clâf—
Bu fy nhad fel yntau'n edwi,
Edwi'n dlws fel ffarwel hâf.

Cryn yr eira, syrth yr eira
Ar yr heol, ar y coed,
Nes yw'r ddaear fel y Ddinas
Na lychwinodd neb erioed:
Cudd y graith ar y dywarchen,
Fel na welwyf mo'ni hi;
Ond ni chudd yr eira gwynna 'r
Graith sydd ar fy nghalon i.

Cân y clychau, chwardd y clychau
Yn eu dawns yn nhŵr y dref—
Ai fel hyn y ceidw rhywrai
Heddyw Ei Nadolig Ef?
Heddyw wedi gŵyl a defod
Ugain canrif namyn un,
Os yw Duw yn caru dynion,
Nid yw dyn yn caru dyn!

Telynegion y Maes.

TRIOEDD Y MYNYDD.

UCHEDYDD.

CERI'R glâs a cheri'r twyn,
 Codi a disgynni eilchwyl;
 Rhaid fod rhywun yn y brwyn
 Yn dy garu, yn dy ddisgwyl;
 Gyda'th gân gadewi hi,
 Gyda'th serch doi'n ol i'r ddaear—
 Canwn innau, fel tydi,
 Pe bai gennyf finnau gymar.

LLYN.

Onid wyt, i mi, fel deigryn,
 Gyll y mynydd mawr?
 Cwsg y byd,—defnynni dithau
 Ddydd a nos i lawr:
 Wyr y mynydd unig yntau
 Am ryw ofid cudd?
 Mae ei galon fel f'un innau'n
 Wylo nos a dydd.

GRUG.

Gwyn dy fyd di, rug y mynydd,
 Gwyn dy fyd o wydd y dref;
 Er dy fwyn mae haul a chwmwl,
 Gwlith y wawr a sêr y nef;
 Gwyn dy fyd di, rug y mynydd,
 Heb yn ymyl un o'th ryw:
 Ni ofeli dros yfory,—
 Gwyddost y gofala Duw.

Y SER.

Eis neithiwr heibio'r llyn,
Gan edrych dan y feisdon ;
Ac yno gwelais fil a mwy
O berlau gloewon, gloewon.

Eis heibio gyda'r wawr,
Gan feddwl casglu'r perlau ;
Ond nid oedd drannoeth berl ar ol,
Nac ol neb ar y glannau.

BRIALLEN SUL Y BLODAU.

UN fechan, croesaw, croesaw,—
 Ai ti yw'r unig un
 I gofio Sul y Blodau,
 A deffro o dy hun?
 Ni welais i un arall
 Ar hyd y llwybr troed;
 Briallen Sul y Blodau
 Heb gymar yn y coed.

Un fechan, aros, aros
 Yn hwy heb droi yn wyw;
 Yr wyt rhy dlws i farw,
 Os wyt rhy wan i fyw;
 Eleni oer yw Ebrill—
 Dy Ebrill cynta 'rioed,
 Heb lesni yn yr awyr,
 Heb lesni ar y coed.

Un fechan, gwywaist, gwywaist,
 O hiraeth cyn y wawr;
 Dy galon dyner dorraist,
 A dyma'th ben ar lawr:
 Mi daenaf fwsog drosot,
 A gwyliaf ar fy nhroed;
 Briallen Sul y Blodau
 Yn farw yn y coed.

BARD D A BLODEUYN.

CANODD bardd o genedl arall
 Gân i ti ;
 Yn ei ysgol, llai na'r lleiaf
 Ydwyf fi.

Eto canaf finnau ganig,
 Fyrred fydd,
 Gan dy alw wrth dy enw,
 Lygad Dydd.

Leied wn i o dy hanes,
 Fywyd tlws !
 Tithau yn gymydog agos,
 Ger fy nrws.

Ym mhle gwelwyd dy wynepryd
 Gyntaf un ?
 Drowyd dithau o baradwys
 Gyda dyn ?

Sut y gwyddost ddyfod gwanwyn
 Heibio'r ffridd ?
 Eilw rhywun, " Cyfod, bellach,"
 Yn y pridd ?

Byddi'n cau dy lygad, meddir,
 Yn yr hwyr ;
 Ai i gysgu a breuddwydio—
 Pwy a wŷr ?

Ai wyt ti yn bod, un bychan,
Fel myfi?
Ynte cysgod ar fy meddwl
Ydwyt ti?

A oes deimlad gan flodeuyn,
Fel gan fardd?
Lonnir ef gan haul a chawod
Nes y chwardd?

Pe bai rhywun yn dy fathru—
Mynn neu oen;
Dwed, a feddi galon fechan
Deimlai boen?

Gyrraedd ymson bardd hyd atat,
Wyn wrandawr?
Wyddost ti ryw beth am *enaid*
Yna i lawr?

A! nid ydwyf er dy holi
Ddoethach ddim;
Gweni arnaf, ond ni roddi
Ateb im'.

Cadw i siglo ar dy gorsen,
Lygad Dydd;
Mae yn Fai—tydi yn llawen,
Minnau'n brudd.

YSTYRIWCH Y LILI.

(Ymson haf ar fin llyn y Garreg Wen.)

O, LILI'R dyfroedd—eiry'r llyn—
 Bob hâf, yn nwfr y gilfach hon,
 Mor dlws yw'th bluen fechan, gryn
 Heb doddi yn yr haul na'r don.

Y lariaidd wawr i'th ddeffro ddaw
 I dreulio'r hirddydd ar ei hyd
 Yn syllu ar lyn y sêr uwchlaw,
 Fel un yn gweld tawelach byd.

Cyn nos, dy lygad gaei'n dynn,
 Ac yn dy galon rhagddi hi
 Y cedwi'r dydd mewn purdeb gwyn—
 Nid oes na lloer na sêr i ti.

O, lili fechan! mae yn syn—
 Yn syn dy weld, mewn byd mor ddu,
 Yn dyfod allan yn dy wyn—
 Ai angel yn dy blannu fu?

Mae'r llyn yn dywyll ar ei hyd,
 Wyt tithau yn ei ganol ef,
 Fel enaid sant wrth newid byd,
 I lif y dwr yn tynnu'r nef.

Ar frys daearol, pa sawl un
 Aeth heibio i ti er y wawr,
 Heb gofio am na Duw na dyn,
 Heb feddwl ond meddyliau'r awr?

A! bu yn werth gan Fab y Dyn
Arafu ar Ei ffordd i'r groes
Uwchben blodeuyn wnaeth Ei Hun
I ddysgu gofal Duw i'w oes.

Mor flin yw ffrwd y Garreg Wen—
Ai onid yw ei murmur hi,
Ac oerni'r llyn o dan dy ben,
Yn torri dy freuddwydion di?

Mae ffenestr fechan gennyf fi,
A'i llygad gloew tua'r de;
Mwyn yw yr awel arni hi,—
Pe mynnet, gallet newid lle.

Na, yn fy nhŷ ni allet fyw
Heb oerni'r llyn o dan dy ben;
Hiraethet hyd nes troi yn wyw
Am furmur ffrwd y Garreg Wen.

CYFARCH Y LLINOS.

(I blant fy mro.)

CANAI llinos benddu'r eithin
 Neithiwr, ar y Morfa Mawr ;
 Uwch ei haelwyd fach o fwsog,
 Gyda'i Chrewr yn wrandawr ;
 Beth mor bêr a chân aderyn,
 Pan fo'r hâf yn glasu'r byd ?
 Beth mor bur a serch aderyn,
 Pan fo'r Morfa'n aur i gyd ?

Ewch, fy mhlant, i wrando'r llinos,
 Ond na thorrwch ar ei chân ;
 Ac na thorrwch galon llinos—
 Na rowch dŷ y dlos ar dân :
 O, fy mhlant, pe baech yn gwybod
 Fel gall llinos garu'i nyth,
 Gwn nad aech ag ŵy ohono,
 Gwn na thynnech m'ono byth.

MABINOGLI.

AR blygain ym mis Ebrill
 Neu Fai,—ni wn pa un—
 A mi drwy'r dellt yn syllu,
 Rhwng trwmgwsg a dihun,
 Mi welwn Rywun cynnar,—
 Yn rhodio yn yr ardd,—
 Mor dêg a duwies ieuanc,
 Neu riain serch y bardd.

Pwy oedd i fod mor gynnar
 A hynny, tan y coed,
 Ni wyddwn,—pwy'n fwy gwisgi
 Nag Olwen ar ei throed;
 Am dani yr oedd mantell
 O bali gwyrdd hyd lawr;
 Ei gwallt fel cwmwl gwllithog,
 A'i llygad fel y wawr.

Edrychais arni'n rhodio
 Y llwybr ol a blaen,
 Gan fwrw'i thrysor disglaer,
 O'i chaead law ar daen:
 O dan y prennau safai,
 Gan gyffwrdd yn ei brys
 A'r gwiail, heb eu siglo,—
 Mor ysgafn oedd ei bys.

" Mi fynnaf wybod," meddwn,
 " Pwy yw y Rhywun hardd " ;
 Agorais ddrws fy mwthyn—
 Agorais ddrws yr ardd :
 Bu yn edifar gennyf
 Fy myned gam o'r tŷ ;
 Ni welais ddim ond bronfraith,
 Cyn canu'n trwsio'i blu.

Ond euthum hyd y rhodfa,
 Lle cerddai ol a blaen,
 Gan fwrw'i thrysor disglair
 O'i chaead law ar daen ;
 Ac yno gwelwn flagur
 O felyn, gwyn, a rhudd ;
 Dau wely rhos a briall,
 A dau o lygaid dydd.

A sefais lle y safai,
 Gan gyffwrdd yn ei brys
 A'r gwiail, heb eu siglo
 O dan ei hysgafn fys ;
 Ac ar y prennau 'r ydoedd,
 Lle cyffyrddasai'r Rhith,
 Ryw ddwylaw bychain gwyrddion
 Yn dal y gawod wlith.

LIW DYDD, LIW NOS.

Ai hoff gennyf fyned, liw dydd,
I ddeffro'r ehedydd i ganu ?
Ai hoff gennyf gyffro, liw dydd,
Y grug lle mae'i gymar yn nythu ?
A welaist ti ef,
A'i aden yn wlithog yng nghanol y nef ?
A glywaist ti 'i gân,
Tra'r cwmwl oedd rhyngoch yn wyn fel gwlan ?

Ai hoff gennyf fyned, liw nos,
I ddisgwyl y sêr i dywynnu ?
Ai hoff gennyf wrando, liw nos,
Ar fydoedd soniarus yn canu ?
A welaist ti Dduw,
O'r sêr i'r ehedydd ym mhopeth byw ?
A glywaist ti lef
Gyfriniol yng nghân a distawrwydd y nef ?

PERTHI MAI.

WEDI mynd o blu yr eira,
Ereill ar y perthi gryn ;
Onid ydynt fel breuddwydion
Maboed, gyda'u golud gwyn ?

Tlws yw'r dail fel gwerdd phylacter,
Eddi gwisg o liain main ;
Tlws yw'r blodau yn eu gwynder,
Fel o serch yn cuddio'r drain.

Hoff yw gennyf flodau'r perthi -
Onid oedd eu brodyr hŷn
Yn blodeuo fis fy ngeni ?
Blodyn Mai wyf fi fy hun.

Telynegion y Mor.

2

3

4

5

6
7
8

Y LLANW.

I.

BETH yw'r llanw? Swyn y lloer
 Ar y dyfnfor yn ymsymud;
 Yntau'n caru'r Wen yn ol,
 Ac yn ceisio ei anwylyd:
 Unwaith, dwywaith yn y dydd,
 Tyrr ei galon ar y morfin;
 Oni wŷr y gwmon crîn?
 Oni wŷr y gro a'r cregin?

Beth yw'r llanw i dydi,
 Pan fo'n torri ar ei dywyn?
 Nid yr un i bob gwrandawr
 Yw'r gyfrinach yn yr ewyn:
 Gwrendy un ar lais y llif—
 Clyw y tonnau'n chwerthin, chwerthin:
 Gwrendy'r llall, a beth a glyw?
 Mabinogi nos y ddrycin!

II.

Chwery plentyn ger fy mron,
 Marchog bychan un diwrnod;
 Gerllaw eddi gwyn y don,
 Cyfyd Gastell yn y tywod.

Crug o dywod, mur a thŵr,
 Caer o dywod i'w amddiffyn;
 Pyrth o wmon llyfn y dwr—
 O, gadernid Castell plentyn!

Casgl y cregin i'w decau—
 Oni chlyw y llanw'n dyfod?
 Hèr i'w Gastell gael ei gau
 Gan y môr, fel Cantre'r Gwaelod.

Ofer fu'r saernïo hir,—
 Newid bryd wna'r arglwydd bychan;
 Myn i'r llanw ennill tir
 Ar y Castell wnaeth ei hunan.

Chwardd y marchog, cymer ffon,
 A thyrr gamlas yn y draethell,
 Er mwyn gollwng llif y don,
 Fel Seithenyn, at ei Gastell.

Beth yw'r môr, y glasfor maith,—
 Beth yw llanw'r môr i blentyn?
 Onid tegan—tegan llaith?
 Cymar chwarae rhwng dau gyntun!

III.

Nawnddydd arall, ger y môr,
 Eistedd brenin yn ei gadair;
 Corsen teyrnas yn ei law,
 Uwch ei arlais dalaith ddisglair:
 Chwardd y feisdon oddi draw,
 Chwardd yr haul ar emau'i goron;
 Yntau gan ei ddoethed chwardd—
 Chwardd y brenin yn ei galon.

Saif sidanog wŷr ei lys
 Ar y traeth, gan sisial wrtho—
 “ Rhaid i'r llanw, pan y'th wêl,
 Gilio'n ol cyn hanner llifo :
 Nid yw'r môr yn fwy na'th air,
 Nid yw Duw yn fwy na'n brenin,”—
 Yntau gan ei ddoethed chwardd—
 Chwardd y llanw yn y cregin.

Uwch a nês y dêl y llif,
 Tros y tywod, tros y gwmon ;
 Ac ni chymer arno weld
 Corsen aur a gemau'r goron :
 Ebe'r brenin wrtho'i hun,—
 “ Min y traeth a ddysg ddoethineb ;
 Os mai ffals yw gwŷr fy llys,
 Nid yw'r môr dderbyniwr wyneb.”

Pan y sisial ar y traeth,
 Ond ni phaid y tonnau lifo,
 Hyd nes gylch y nawfed don
 Odre'r brenin, gan ei leithio :
 “ Gwelwch,” ebe yntau'n ddoeth,
 Gan ostegu'r mwynder seithug,
 “ Nid yw'r Llanw 'n ofni teyrn,
 Nid yw mawredd ond dychymyg.”

IV.

Geilw y llanw ym mhorth y môr,
 A chlywir *ohoian* ym mrig y dydd :
 “ Codwch yr angor i fwrdd y llong,
 Gollyngwch garcharor y trai yn rhydd ;

Taenwch y lliain i gyd ar led,
 Mae'r awel, fy mechgyn, a'r llif o'n tu"—
 A dring yr angor i fwrdd y llong,
 A dacw'r baneri'n cyhwfan fry.

Cenir y clychau ym mhorth y môr,
 A mwy yr *ohoian* a'r twrf na chynt;
 "Gwthiwch, fy mechgyn, y llong i'r llif,
 Ni erys y llanw, a theg yw'r gwynt;
 Acw'n y golwg mae'r dyfnfor llaes,
 Gwrandewch arno'n gwahodd, er gwaeth
 neu well":
 Ac etyb yr hwyliau i dro y llyw;—
 Yfory, hwy fyddant y'mhell, y'mhell.

Geilw y llanw fel serch y môr,
 A'r llong â i'w ganlyn—briodferch hardd—
 Gwynned ei delw yn nrych y dwfr,
 A chysgod yr alarch y'ngân y bardd:
 Cenwch yn iach i bererin y llif,
 I long y marsiandwr, ei llwyth a'i da;
 Mordwyed yn esmwyth, a doed yn ol
 O Ynys y Trysor a Thir yr Ia.

v.

Y'ngolwg Ynys Enlli
 Mae caban mab y môr;
 Bob dydd y gylch y llanw
 Y gro o flaen ei ddôr:

Ac yn y caban hwnnw
Mae Meinir ysgafn fron ;
Fel un o'r morforwynion,
Neu dylwyth têtg y don.

Y gwylain yw ei cheraint,
A'r draethell ei hystâd ;
Ond goreu gan ei chalon
Yw cwch pysgota'i thad ;
Aml dro yn ei mabandod
Y cwch fu iddi'n grud ;
Y tonnau yn ei siglo,
A minnau'n wyn fy myd.

Liw nos, pan fwy' yn cychwyn
I gynnull maes y don,
Bydd Meinir ger y caban,
A'i grudd mor wen a'i bron :
Un ofnus yw ei chalon,
A châs yw ganddi'r trai ;
Nis gall, medd hi, ei garu,
Heb garu'i thad yn llai.

Ond pan fo 'nghwch yn dychwel,
Liw dydd, at Graig y Llam,
Bydd Meinir yn fy nisgwyl,
A'i gwên fel gwên ei mam ;
A beth mor fwyn a'i chroeso,
Ar ol y cyfnos hir ?
Mae 'mherl yn caru'r llanw,
Mae'n dwyn ei thad i dir.

VI.

Cyffrous yw cri'r ystorm,
Wrth geuddor fy ystafell;
A dyna dwrf y lluwch
Yn dymchwel ar y draethell.

Mae llawer mam a mun
Yn dweyd eu gweddi heno;
Ond byddar yw y môr,
Ac nid yw'r gwynt yn gwrando.

Ni ddaeth y cwch yn ol,
Cyn iddi godi'n awel;
Ac ni eill serch gael hun,
Na phryder fod yn dawel.

Pwy wŷr y ffordd i dir,
Heb loer na sêr i'w dywys?
A dwfn yw gwely'r môr,
A'i draethau yn fradwrus!

Bydd llawer mam a mun
Yfory ar y tywod,
Yn holi llanw'r wawr
Beth ddaeth o lanc a phriod?

Mae bara'n brin, yn brin,
A rhaid i wŷr anturio;
Mae serch yn benyd oes,
A rhaid i riain wylo.

“Aros, lanw, ar y draethell,
Paid a gwrando ar y gwynt.”

A welir eto'r *cwch*,
 A'i *astell* gyda'i enw?
 Ni wŷr na mam na mun,—
 Mae'r ateb gan y llanw!

VII.

Aros, lanw, ar y draethell,
 Paid a gwrando ar y gwynt;
 Galw i'm cof yr wyt o hirbell
 Lawer cyfoed gerais gynt:
 Wele fi, a'r cychod segur,
 Eto'n sefyll ar dy fin;
 Ond pa le mae 'nghyd-fordwywyr?
 Yn dy ddwfn, mewn mwynach hin!

Côf gan serch eu gweld yn cychwyn,
 Gan fy nghyfarch dros dy li:
 "Down yn ol ymhen y flwyddyn,"—
 Mordaith hir i'm golwg i;
 Ond ni ddaethant o fordwyo,
 Er eu disgwyl lawer dydd;
 Llanw arall sy'n eu suo,
 Yn eu pell welyau cudd!

Gorwedd maent o dan y tonnau,
 Yn Nhawelfor mawr y De;
 Huno'n ddwfn ym mysg y perlau—
 Llygad Duw sydd ar y lle:
 Na wahardder im' eu cofio,
 Yn y ganig ysig hon,
 Hyd nes delont adref eto,
 Gyda'r llanw, dros y don!

VIII.

Gadewais wlad fy nhad a'm mam,
 O hiraeth pur yn wysg fy nghefn ;
 Edrychais ar ei glannau'n hir,
 Rhag ofn na welwn hi drachefn :
 Pan aeth o'm golwg, yr oedd un
 Yn glâf o galon ar y bwrdd ;
 Ble mae y gŵr nas câr ei wlad,
 Pan fo ei long yn mynd i ffwrdd ?

O'm hol yr oedd fy Ynys Wen,
 A'r môr o'i chylch yn gân i gyd ;
 O 'mlaen yr oedd yr Eidal dêg,
 Lle mae yr hâf yn hâf o hyd :
 O'm hol yr oedd cyfandir byw—
 Cyfandir bywyd newydd dyn ;
 O 'mlaen yr oedd yr Aifft, mor hên
 Nas gŵyr yn iawn ei hoed ei hun !

Ond beth i mi, a'r galon glâf,
 Oedd tesni'r Aifft a'r Eidal dlos ?
 Nid arnynt hwy yr oedd fy mryd,
 Yng ngoleu dydd, na breuddwyd nos :
 Fel Gwenffrwd a Goronwy Mon,
 Am Gymru yr hiraethwn i ;
 Tan awyr lân a haul y de,
 Ni cheisiwn decach bro na hi.

Cyrhaeddais lannau Cymru'n ol,
 O'r tiroedd hud, tros erwau llaith ;
 Yn ol heb golli dim o'm serch,
 Na cholli sill o'm hên, hên iaith :

Mae'n werth troi'n alltud ambell dro
 A mynd o Gymru fach ymhell,
 Er mwyn cael dod i Gymru'n ol,
 A medru caru Cymru'n well.

IX.

Goris y llanw
 Mae dinas fud,
 Cantref y Gwaelod
 A'i lledrith dud ;
 Caerog brifddinas
 Y dwfn yw hon,
 A brenin ei llys
 Yw Dylan eil Don.

Neuaddau saffir
 Sydd iddi hi,
 A gerddi o rôs
 A meillion y lli ;
 Hyd ei heolydd
 Y gwmon dardd,
 A iarllod y môr
 A u rhiannedd chwardd.

Ambell fin nos,
 Ar berlewyg byd,
 Clywir ei chlychau'n
 Canu ynghyd ;
 Clychau soniarus
 Nas clybu dyn
 Eu mwynach erioed,
 Mewn llesmair na hun.

Glasnef y cwmwd
 Yw'r môr uwch ben,
 Cysgod y llongau'n
 Gymylau'i nen ;
 Tlws yw yr ieuainc
 A'r hên i gyd,
 Yng Nghantref y Gwaelod,
 Y ddinas fud.

X.

Saif henuriad wrth y mor,
 Neilltuedig broffwyd Iôr,
 Gyda gwallt mor wyn. â'r gwlan,
 Gyda llygaid fel y tân—
 Ei ddoethineb fel ei ddydd,
 A'i welediad fel ei ffydd.

Gwêl y diluw dwfr ar daen,
 Fel yn toi y môr o'i flaen ;
 Yntau ysgrifenna i lawr,
 Megis un a wêl y wawr—
 “ Fel y llanw, yn ei bryd,
 Taen Cyfiawnder tros y byd.”

Gwêl y traethau'n mynd yn llai,
 Ac yn darfod—blant y trai ;
 Yntau ysgrifenna i lawr,
 Megis un a wêl y wawr—
 “ Derfydd cyfundraethau dyn,
 A Gwirionedd fydd yn un.”

Cudd dylifiad gwyn y don
 Greithiau'r tywod ger ei fron ;
 Yntau ysgrifenna i lawr,
 Megis un a wêl y wawr—
 “ Pan orffenno Duw Ei waith,
 Ni bydd ar Ei ddaear graith.”

Gwêl y môr yn fôr o hedd,
 Yn llonyddu yn ei wedd ;
 Yntau ysgrifenna i lawr,
 Megis un a wêl y wawr—
 “ Wedi i gamwedd fynd ar goll,
 Erys Cariad oll yn oll.”

XI.

Beth yw'r môr, ei drai a'i lanw—
 Creadigaeth gyntaf Duw ?
 Onid dameg fawr yr oesau ?
 Onid drych tragwyddol yw ?
 Fel ei lesni dwfn, nas dichon
 Fod yn llonydd yn ei grud,
 Onid ydyw bywyd yntau,
 Yn dygyfor drwyddo i gyd ?

Nid yw'r Ysbryd fu'n ymsymud
 Unwaith ar y dyfnder maith,
 Wedi llaesu Ei adenydd,
 Na gorffwyso yn Ei waith.

Nerth Ei fywyd annherfynol—
Perffaith rym Ei Berffaith Fryd,
Sydd yn creu yr anniddigrwydd
Deimlir ym mhob oes a byd.

Mae y Cread yn ymestyn
At berffeithrwydd, at y wawr ;
Ac yn nhrai a llanw'r oesau,
Cwblheir Un Amcan mawr :
Creir nef a daear newydd,
Ac fel mellten rhwng y ddwy
Ehed angel, gan ddywedyd
Na bydd môr na llanw mwy.

YR AFON.

CAETHES y glannau,
A'i chri am ryddhâd ;
Dyna yw'r afon—
Merch fach yr eigion
Gaethgludwyd o'i gwlad.

Hirnos a gwawrddydd,
Ar dywod a gro—
Ceidw ym mhoblle
Ei hwyneb at adre,
Fel rhiaïn o'i bro.

Nid eill y marian
Arafu ei lli,
Na'r glasgoed ei llithio,
Ond i orffwyso—
Y môr iddi hi.

Sia'n wylofus,
Ar lechwedd a dôl ;
Hiraeth sydd arni,
Ac nid yw'n ei golli
Nes cyrraedd yn ol.

Telynegion Cymru.

Y PORTH PRYDFERTH.

(Ar ddechreu Canrif.)

GER y porth mae'th Fardd yn canu—
 “ Byw, fy nghenedl, fo dy lôn ;
 Cenir it farddoniaeth newydd,
 Cystal a'th farddoniaeth hên ;
 Cyfod dithau'n swm y delyn,
 Fel y dydd pan wnaed dy frâd ;
 Ni ddaw eto Forfa Rhuddlan
 Ar dy ymdrechfeydd, fy ngwlad.”

Ger y porth mae'th Athraw'n galw—
 “ O fy nghenedl, canlyn fi ;
 Yng nghymanfa y cenedloedd
 Cedwir heddyw le i ti ;
 Golch dy lygad â goleuni—
 Eiddot y meddylfryd mawr ;
 Bydd yn Roeg y ganrif newydd,
 Wlad marchogion Arthur Fawr.”

Ger y porth mae'th Broffwyd yntau,
 Gwrandu, Gymru, ar ei lef—
 “ Croes y Crist fo yn dy galon,
 Cerdd, fy nghenedl, tua'r nef :
 Gwell yw Dysg na golud lawer,
 Gwell na'r ddau yw sanctaidd foes ;
 Glŷn, fy ngwlad, fel disgybl annwyl,
 Ganrif arall wrth y Groes.”

OS WYT GYMRO.

Os wyt Gymro hoff o'th wlad,
 A hoff o'th dadau dewrion,
 Cadw wyl er mwyn dy hâd—
 Ni waeth beth ddywed estron,—
 Gwisg genhinen yn dy gap,
 A gwisg hi yn dy galon.

Os wyt Gymro hoff o'th iaith,
 A hoff o'i bardd a'i phroffwyd ;
 Heddyw twng y filfed waith
 I'w chadw fel ei cadwyd :
 Boed yn amlaf ar dy fin,
 Boed olaf ar dy aelwyd.

Os wyt Gymro hoff o'th Sant,
 A hoff o'r cysegredig ;
 Cadw wyl, er mwyn dy blant,
 I Ddewi, wŷr Ceredig ;—
 Câs yw'r gwr nas câr ei wlad,
 Boed dlotyn neu bendefig.

GWYL A GWAITH.

MAE'N ddydd uchelwyl o Went i Fon,
 Mae'r hên alawon ar fin a thant ;
 Ac is ei nennawr pob Cymro'n son
 Am liw'r genhinen, am Ddewi Sant ;
 Ond nid gwladgarwch yw cynnal dydd,
 Undydd mewn blwyddyn, i ganu cân—
 Gwnewch Gymru heddyw'n lân ac yn rhydd,
 A gwnewch hi yfory yn rhydd ac yn lan.

Mae'n ddydd uchelwyl, yn llawen ddydd,
 Mewn tre' a phentref, pentref a thre' ;
 Ac er yn llawer, un enw sydd
 Ar fin y Gogledd, ar fin y De ;
 Ond nid gwladgarwch yw cynnal gwledd,
 A dweyd " Fy nghenedl, fy iaith, fy ngwlad,"—
 Glanhewch y byrddau o'r gwin a'r mêdd,
 Ac na foed wehelyth i Drioedd Brâd.

Mae'n ddydd uchelwyl, a phawb yn son
 Am liw'r genhinen, am Ddewi Sant ;
 Cenir alawon o Went i Fôn,
 Gan wŷr a mamau, mamau a phlant ;
 Ond gwell gwladgarwch yw bod yn un
 Mewn tref a phentre', pentre' a thref,—
 Gwneud Cymru'n burach iddi ei hun,
 A'i gwneud yn ffyddlonach i'w Sant a'r Nef.

COELCERTHI'R BANNAU.

(Hwyr yn Ionawr ; goddeithio ar y mynyddoedd ; hynny'n awgrymu'r gân.)

DACW goelcerth ar Eryri,
 Gwenfflam lygad yn y gwyll !
 Chwiliwch, dadau, am y gwayw,
 Chwiliwch, lanciau, am y cyll ;
 Doed a ddelo, rhaid yfory
 Gadw erwau'n bro a'i braint ;
 Hawl gwladgarwch fyth yw gofyn
 Gwaed y byw dros lwch y saint.

Dacw'r Moelwyn Mawr yn galw,
 Dacw fflam yn ateb fflam !
 Mae pob mynydd yn deimladwy,
 Oni ddial Cymru'r cam ?
 Gaiff yr allfro ffordd yr elo
 Gwympo'n cestyll hyd y llawr ?
 Beth a wnewch chwi yn yr ogof
 Fintai segur Arthur Fawr ?

Dacw goelcerth gwŷr Ardudwy
 Fel yn troi y môr yn waed !
 Iorwerth—Harri—pwy yw'r brenin ?
 Pa ddyhirwch ganddo wnaed ?
 A wnawn ni, a ni yn Gymry,
 Oddef hyn heb ei wahardd ?
 Drodd y delyn yn fradwrus,
 Neu a wywodd llaw y bardd ?

Dacw dafod gwahanedig
Eto ar yr Eifl yn Lleyn !
Rhaid i'n dwylaw fod yn llawer,
Rhaid i'n hergyd fod yn un ;
Na foed neb yfory'n fradwr,
Rhag i'w blant felltithio'r dydd ;
Gwell na byw yn ddynion arwerth,
Fyddai syrthio'n ddynion rhydd.

Cynneu allan mae'r coelcerthi—
Llogi'n llwch o un i un ;
Ond ni chlywaf heno gyffro
Gwyr rhyfelgar ar ddihun ;
Ac ni ddilyn hirllais utgorn
Neb i gasglu'r dewr ynghyd,—
Mae'n goleuo ar ein Hanes,
Os yw'n nosi ar y byd.

O CADWN UCHELWYL.

O CADWN uchelwyl
 A thelyn a thant ;
 Boed annerch a cherdd
 Yn nhafodiaeth y Sant ;
Ond cadwn o'r ddefod
Y cwpan a'r gwin,
A'r Cymro un diwrnod
A ffug ar ei fin.

O hyd y mae Dewi
 Yn dyfod am dro,
 I weled ei hil
 Ac i weled ei fro :
Mae'n dda ganddo genedl
Yn gwisgo ei gwyrdd,
Ond gwell ganddo genedl
Yn dilyn ei ffyrdd.

O cadwn uchelwyl,
 Mewn pentref a thref,
 Gan anfon un weddi
 Gymraeg hyd y nef—
 “*Boed Cymru y tadau*
Yn Gymru y plant ;
A Chymru gorwyrion
Yn Gymru y Sant.”

"OCHAIN Y CLWYFAWG."

MOES ddafn o'r gostrel, gymrawd,
 Mi wn mai marw'r wyf,
 Gan fel y syrth bargodion
 Fy nghalon o fy nghlwyf ;
 Mae 'ngwefus fel y marwor,
 Ond heno, dan y lloer,
 Hi fydd mor wen â'r barrug,
 A'r lloergan arni'n oer.

Fy nghymrawd, fy hen gymrawd—
 Cydymaith llawer câd
 O gas at fradwyr Cymru,
 O serch at lyw a gwlad—
 Bydd un yn llai yfory
 Yn ymladd gyda thi ;
 Ac un yn llai dros Gymru—
 Beth ddaw ohoni hi ?

Ond cyn dy ollwng, gymrawd,
 A chyn i'm ganu'n iach,
 Am byth !—gofynnaf gennyt
 Ryw un gymwynas fach ;
 A gwn na wnei warafun
 Cyn lleied peth—i un
 Sy'n marw wrth ei ofyn,
 Ymhell o'i fro ei hun.

Fy nghymrawd, pan ei adref,
 Ac adref hebof fi,
 Dos, galw gyda'm Creirwy—
 Ti wyddost pwy yw hi ;
 A dywed iti glywed
 Ei henw ar fy min,
 Ar ddwthwn ola' 'mywyd,
 Gerllaw y farwol ffin.

A dos a 'nghleddyf iddi—
 Y bylchog hanner llafn
 Sy'n weddill—dos a hwnnw,
 Ond sych y gwaed bob dafn :
 Bydd Creirwy'n falch ohono,
 A gwŷr, pan wel y darn,
 Mai nid deheulaw llwfrddyn
 A gydia yn ei garn.

A dywed ini syrthio,
 A 'ngwaed Cymreig yn llif,
 Lle'r oedd yr ornest boethaf,
 A'r meirw'n fwya'u rhif.
 A syrthio fel gwnaeth Arthur,
 A gwŷr yr hên Ford Gron,—
 Fy wyneb at y faner,
 A 'nghlwyfau ar fy mron.

O'R DEFFROAD.

*" Bu Tom Ellis farw yn Ffrainc : ni fydd byth farw
yng Nghymru."*

ENNWCH imi o'r Deffroad
Ei ladmerydd ef,
Hwnnw safodd buraf drosto,
Safodd dros y nef ;
Ennwch ddewin a thywysog,
Ennwch lawer mwy—
Enwaf finnau'r marw ieuanc
Oedd yn nês na hwy.

Tua'r Cynlas, bore-deimlodd
Enedigaeth-wawr
Cenedl burach Cymru fyddai
Yn ei feddwl mawr ;
Credodd yn y weledigaeth,
Credodd yn ei Dduw ;
Credodd Cymru'r ddau, a'i hunan,
A dechreuodd fyw.

Ysbryd tanllyd rhy angerddol
Oedd i losgi'n hir ;
Trwy'r Deffroad, cerdda allan
Gan oddeithio'r tir :
Bydd yn ynni ar y bryniau,
Rhyngddynt ym mhob cwm ;
Bydd ei enw'n ysbrydoliaeth
Mewn bythynnod llwm.

Y Deffroad, onid bywyd
Goreu Cynlas yw,
Gan un galon genedlaethol
Eto'n cael ei fyw?
Onid yw ei ysbryd trwyddo
Gyda ni yn awr,
Yn y wlad yn ysgrifennu
Ei farddoniaeth fawr?

Hawdd yw wylo 'ngwydd ei aberth—
Hawdd gan wlad a thref;
Hawddach gweithio wedi aros
Ger ei allor ef:
Collodd Cymru ail Lywelyn,
Bellach, hi a fedd
Ynnot ti, O Gefn y Ddwysarn,
Hoffach Gefn y Bedd.

CYMRU'R DIWYGIAD.

*Ardaloedd ar eu deulin!—beth yw hyn?
Gobaith oes ddilychwin;
Eneidiau'n troi: Duw yn trin
Agoriad calon gwerin.*

BEDYDD Duw fedyddiodd Gymru,
Pentecost yr Ysbryd Glân;
Nid oes ardal heb ei hallor,
Nid oes allor heb ei tân;
Cwmwl goleu gweddnewidiad
A gysgododd dros y wlad—
Gwelwyd dyn i Dduw yn blentyn,
Gwelwyd Duw i ddyn yn Dad.

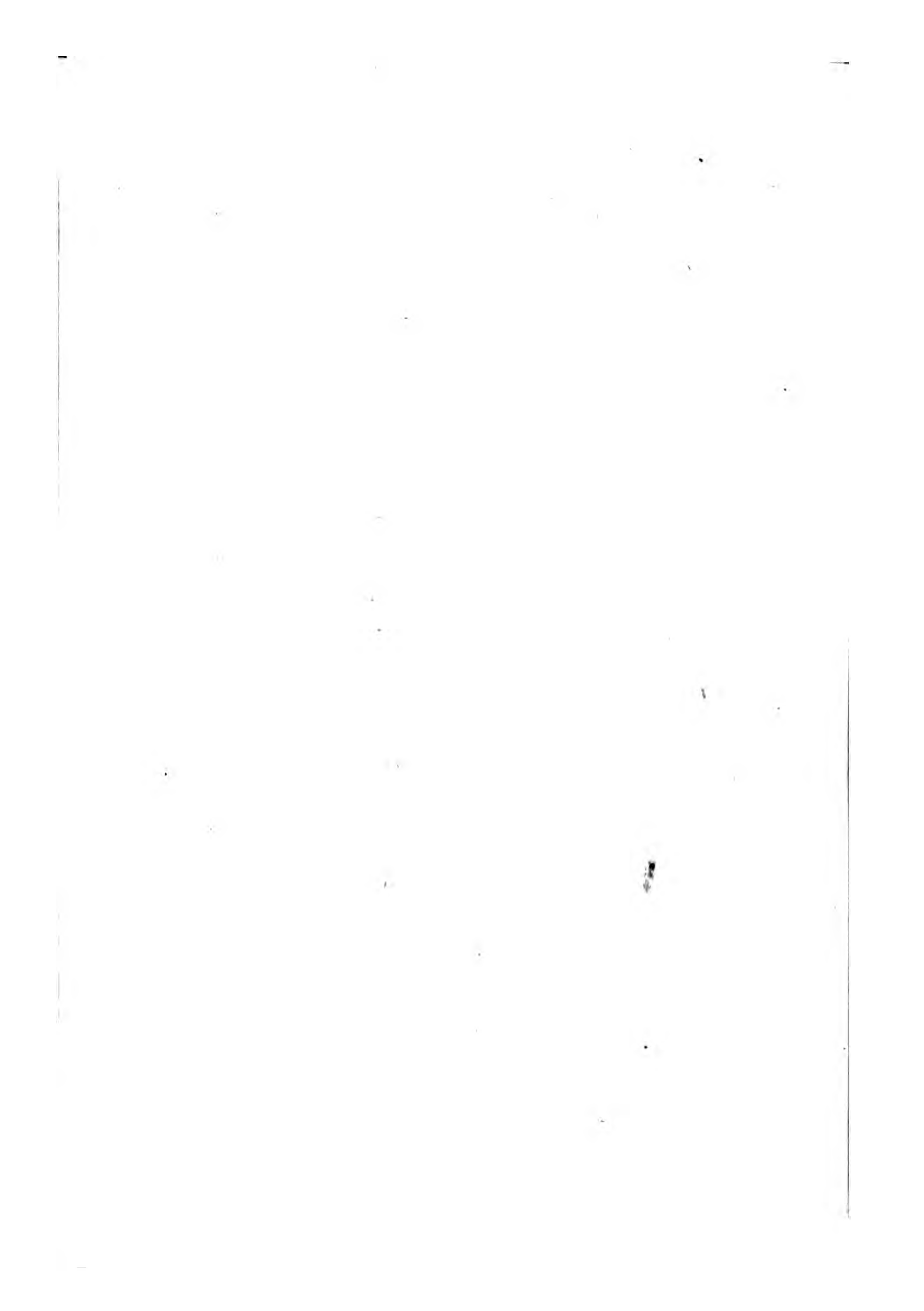
Clybu cenedl farn a chariad
Yn cyniwair trwy ei bro;
Ysodd tân o'r nef Gwm Rhondda,
Oedd â'i galon fel y glo;
Mynwy ddu—Gomorra Cymru—
Gwyrth o ras ar honno wnaed;
“Cadd gydwylwedd wedi'i channu'n
Ddisglair yn y Dwyfol waed.”

Un yw Cymru 'nghwllwm gweddi,
Un, er gwahaniaethau oes;
Gyda'r nef a chyda'i hunan
Fe'i cymodwyd wrth y Groes;

Nid oes son am Wyddfa mwyach—
 Onid ydyw Calfari
 Wedi mynd goruwch y bryniau
 Pennaf yn ei golwg hi?

Gwnaed o Gymru berth yn llosgi,
 Heb ei difa gan y tân;
 Ac yn fflam ei phuredigaeth,
 Cafodd ddawn a gwefus lân:
 Hên emynau'r "gwaed" a'r "diolch"—
 Maent i gyd ar lafar gwlad;
 "Rhaid fu'n fudion sy'n clodfori
 Duw am iachawdwriaeth rad."

Nid oes ardal heb ei hallor,
 Nid oes allor heb ei thân—
 Gyda'i dysg y cafodd Cymru
 Bentecost yr Ysbryd Glân:
 Os mai marw'i thywysogion,
 Byw ei Phentywysog hi—
 "Dyma gariad fel y moroedd,
 Tosturiaethau fel y lli."

“ Bro y llus a'r llynnoedd,
Corlan y mynyddoedd,
Hawdd ei charu hi.”

“ PARADWYS Y BARDDE.”

CYMRU fach i mi—
Bro y llys a'r llynnoedd,
Corlan y mynyddoedd,
Hawdd ei charu hi.

Son am diroedd hud—
Tecach na'r rhai hynny
Ydyw erwau Cymru,
Gwell na broydd byd.

Yn ei hanes hên
Enwir mil o arwyr,
Llin marchogion Arthur,
Cedyrn câd a llên.

Mâg rai ereill mwy—
Gwŷr fo'n olud daear,
Na bu'n llys Gwenhwyfar
Hafal iddynt hwy.

Cymru fach i mi—
Cartre crwth a thelyn,
Cysegr salm ac emyn,
Porth y nef yw hi.

60611460

